

«Ο Λόγος ως εργαλείο διαμόρφωσης της εικόνας της Γυναίκας»

Συντονιστής: ΝΤΙΝΟΣ ΣΙΩΤΗΣ

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ (Ντ. ΣΙΩΤΗΣ): Σας παρακαλώ περάστε μέσα να αρχίσουμε διότι έχει περάσει η ώρα. Το όνομά μου είναι Ντίνος Σιώτης είμαι δημοσιογράφος και ποιητής και θα ξεκινήσω με μια πολύ θλιβερή διαπίστωση: αυτή η σημερινή ημερίδα θα μπορούσε να είχε γίνει πριν 30 χρόνια και εύχομαι να μην γίνει η ίδια ημερίδα πάλι σε 30 χρόνια.

Διότι ειπώθηκαν πάρα πολλά ενδιαφέροντα πράγματα, είχα κρατήσει σημειώσεις αλλά δεν χρειάζεται να τα επαναλάβω. Ειπώθηκαν πράγματι από όλους τους ομιλητές στο 1^ο πάνελ πάρα πολύ ενδιαφέροντα πράγματα, συγκρατώ ότι υπάρχει ποσοτική ανάπτυξη στον τομέα της εύρεσης εργασίας γυναικών και σε διαφόρους τομείς και τακτοποιήσεις – διευθετήσεις τέτοιες, αλλά δεν ξέρω τι έχει αλλάξει σήμερα, σε σχέση με πριν 30 ή 40 χρόνια.

Είδαμε τα «Επίκαιρα» της δεκαετίας του '60 και δεν λέω ότι οι επιλογές δεν ήταν σωστές, ήταν πολύ σωστές, αναρωτιέμαι όμως αν υπήρχαν εκείνη την εποχή γυναικεία αιτήματα, γυναικεία θέματα τα οποία δεν βγήκαν ποτέ στα «Επίκαιρα», δεν είδαμε εργάτριες δεν είδαμε αγρότισσες, είδαμε μια άλλη όψη η οποία ίσως ήταν η μόνη επίκαιρη και αναρωτιέμαι παρ' όλο που έχουν αλλάξει τόσα πράγματα από τότε, τι βλέπουμε και τι προσλήψεις έχουμε βλέποντας σήμερα την τηλεόραση.

Δεν θα πω τίποτε άλλο διότι δεν είμαι εγώ μέλος του πάνελ είμαι απλώς συντονιστής. Θα περάσουμε στο ψαχνό και θα τηρήσουμε τη σειρά που υπάρχει στο πρόγραμμα, η οποία δεν ξέρω αν είναι αλφαβητική και δεν ξέρω πως έγινε, αλλά θα την τηρήσουμε.

Ξεκινάμε λοιπόν με την κα Νέλλη Ζήκα – Τσελεμέγκου που κάθεται ακριβώς δίπλα μου, είναι μέλος της Διοικούσας Επιτροπής της ΕΡΤ-3. Έχετε τον λόγο.

N. ΖΗΚΑ – ΤΣΕΛΕΜΕΓΚΟΥ: Καλημέρα σας. Δεν είμαι δημοσιογράφος είμαι αρχιτέκτων, πιστεύω ότι προσκλήθηκα εδώ λόγω της ιδιότητός μου, είμαι μέλος της Διοικούσας Επιτροπής της ΕΡΤ-3 από το 2004. Ωστόσο σας ευχαριστώ πολύ που μου δίνετε την ευκαιρία να πω αυτά τα λίγα που έχω να αναπτύξω κι εγώ για τη θέση της γυναίκας, ιδιαίτερα για το λόγο.

Ο λόγος είναι το κυριότερο μέσο επικοινωνίας, είτε ο γραπτός είτε ο προφορικός. Ο λόγος σκιαγραφεί την προσωπικότητα του άτομου που μιλά και προβάλλει μια εικόνα και η προβολή στις μέρες μας είναι απαραίτητη. Αυτό όμως δεν συνέβαινε πάντα.

Στην Κλασική αρχαιότητα στην Αθήνα, οι γυναίκες δεν έπρεπε να προβάλλονται, δεν έπρεπε να μιλά κανείς γι' αυτές ούτε να λέει κακό αλλά ούτε και καλό. Ωστόσο όλοι ξέραμε την εποχή του Περικλή ότι πίσω από αυτόν, βρισκόταν μια Ασπασία.

Για αιώνες η θέση της γυναίκας είναι καθαρά μέσα στο σπίτι. Η γυναίκα ήταν άσημη. Οι γυναίκες που προβλήθηκαν, ήταν αυτές οι οποίες είτε από κληρονομικό δικαίωμα έφτασαν σε ανώτατα αξιώματα, είτε από ένα επιτυχημένο γάμο. Έτσι, έχουμε τη Θεοδώρα, τη Μεγάλη Αικατερίνη της Ρωσίας, την Ελισάβετ την Α΄ της Αγγλίας που συνέβαλαν ουσιαστικά στην πορεία της ιστορίας όχι μόνο του τόπου τους, αλλά και της Ευρώπης, του τότε γνωστού κόσμου.

Αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ο Ζαν Πωλ Σαρτρ στο βιβλίο του «Λέξεις» στις πρώτες κιόλας σελίδες περιγράφει τη μητέρα του και αναφέρει ότι «... επιμελώς έκρυψε όλα τα ταλέντα της, ώστε να μπορέσει να αφοσιωθεί μόνο στην οικογένειά της» και έτσι οι καθημερινές, οι απλές γυναίκες δια μέσου όλων αυτών των αιώνων ήταν απλά αφοσιωμένες στις οικογένειές τους.

Ο 20^{ος} αιώνας όμως βρήκε τον κόσμο με μεγάλες αλλαγές. Η βιομηχανική επανάσταση, τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς έχουμε το αυτοκίνητο, το τρένο, αρχίζουν οι ρυθμοί και εντείνονται. Ο κινηματογράφος, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης απαραίτητα πλέον στην καθημερινή ζωή του πολίτη, εφημερίδα, ραδιόφωνο και μετά το μισό

του 20^{ου} μετά το 1950 και η τηλεόραση.

Οι γυναίκες εν δράσει για πρώτη φορά αποκτούν φωνή. Δημιουργούνται οι πρώτες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις όπου οι γυναίκες πιστεύουν ότι σε συλλογική προσπάθεια μπορούν κι αυτές, να διαμορφώσουν τον κόσμο που ζούμε και θα ζήσουμε.

Οι γυναίκες Σουφραζέτες ζητούν δικαίωμα ψήφου, οι γυναίκες εργάτριες της Νέας Υόρκης που ζητούν ίση αμοιβή για ίση εργασία και η Μέρα της Γυναίκας είναι αφιερωμένη σε αυτές, σε αυτές τις αγωνίστριες.

Μεσολαμβάνουν δυο Παγκόσμιοι Πόλεμοι. Πόλεμος πατήρ πάντων! Φέρνει καινούργιες αλλαγές και έτσι η δεκαετία του '60 και πέρα μέχρι το τέλος του 20^{ου} αιώνα βρίσει τη γυναίκα με επιλογή να είναι εργαζόμενη, χωρίς όμως να έχει αφήσει τον παραδοσιακό της ρόλο.

Στο τέλος του 20^{ου} βρίσκουμε τη γυναίκα όχι μόνο να έχει δικαίωμα ψήφου, όχι μόνο να έχει εκλεγεί η ίδια, αλλά να βρίσκεται και σε ανώτατα αξιώματα, σε υπουργικά. Βλέπουμε γυναίκες σε δημαρχιακές θέσεις και νομαρχιακές, βλέπουμε γυναίκες επιχειρηματίες πλέον να βρίσκονται στις ανώτατες βαθμίδες σε διευθυντικές και προεδρικές θέσεις επιχειρήσεων, βλέπουμε γυναίκες Πρυτάνεις και Αντιπρυτάνεις και βλέπουμε τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις να συνεργάζονται στενά με τα Ηνωμένα Έθνη, αποτελώντας ένα δίαυλο επικοινωνίας μεταξύ της κοινωνίας των εθνών και των πολιτών.

Στο τέλος της δεκαετίας του '80 τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης διευρύνονται, δημιουργούνται τα ιδιωτικά και τα δορυφορικά κανάλια είναι πλέον στα σπίτια μας. Το αποτέλεσμα; Ενώ μέχρι τώρα παρακολουθούσαμε τις ζωές γνωστών και επιφανών γυναικών μέσα από περιοδικά, τώρα πλέον έρχονται και οι ίδιες να δώσουν συνεντεύξεις. Οι ίδιες, μέσω της τηλεόρασης μπαίνουν στα σπίτια μας.

Γυναίκες μέσα από την πολιτική μπορεί να έχουν συμβούλους. Όταν όμως έρχεται η ώρα να μιλήσουν είτε από βήμα, είτε έχουν τηλεοπτικό βήμα, είναι μόνες τους. Εκεί, πλέον σηματοδοτείται η προσωπικότητά τους και μέσω του λόγου τους παρουσιάζεται η εικόνα τους και κατ' επέκταση ο θεατής επιλέγει τι θα ψηφίσει.

Γυναίκες μέσα από τον επαγγελματικό τους χώρο μέσα από συνεντεύξεις δίνουν τα θέματα που αφορούν το επάγγελμά τους, την επιστήμη τους. Γυναίκες μέσα από τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, μέσα από την τηλεόραση παρουσιάζουν το έργο τους και ελκύουν κόσμο να τις προσεγγίσει και να βοηθήσει και να συμπράξει μαζί τους.

Υπάρχουν γυναίκες που χαιρόμαστε να τις ακούμε όταν μιλούν. Παρ' όλο που μας χαρακτηρίζει μια πενία στην ελληνική γλώσσα τα τελευταία χρόνια, υπάρχουν γυναίκες που χειρίζονται υπέροχα τον ελληνικό λόγο, χωρίς γραμματικά και συντακτικά λάθη.

Η προβολή των γυναικών και η δυνατότητα να έχουν λόγο, έχει δώσει αφορμή σε γυναίκες που θέλουν να πολιτευτούν, ή να συνδικαλιστούν, να δίνουν τις συνεντεύξεις τους και να παρουσιάζουν τα δεδομένα τους, να παρουσιάζουν την προσωπικότητά τους. Έχει γίνει πλέον θεσμός, παραμονές εκλογών τα τηλεοπτικά παράθυρα, όπου βλέπουμε προσωπικότητες ελκυστικές, ή και λιγότερο ελκυστικές.

Όταν μπήκε ο 21^{ος} αιώνας αισθανόμουν υπερήφανη για κάποιες γυναίκες. Θυμάμαι ότι ένα βράδυ στο τέλος της δεκαετίας του '90 είχα ξενυχτίσει παρακολουθώντας μια επαναληπτική συνέντευξη της Ελένης Γλύκατζη – Αρβελέρ από την τηλεόραση.

Υπάρχει όμως και ο αντίποδας. Η βωμολοχία θεωρείτο άκομψη στα χείλη γυναικών μέχρι το 1980. Στο τέλος της δεκαετίας του '90 άρχισαν να μπαίνουν στη ζωή μας σήριαλ, όπου άλλοτε είχαν πολύ χιούμορ και μια βωμολοχία θεωρείτο ανάλαφρη και χαριτωμένη, άλλοτε όμως εξελίσσετο σε χυδαιολογία.

Στον 21^ο αιώνα μπήκαν στην Ελλάδα και τα reality. Γυναίκες άσημες, βρήκαν την ευκαιρία χωρίς να έχουν ιδιαίτερα προσόντα απαραίτητα, να χαρούν τα φώτα της δημοσιότητας. Κάποιες από αυτές εξελίχθηκαν όμορφα, ήταν χαριτωμένες είχαν ταλέντο. Στη συντριπτική πλειοψηφία τους όμως ήταν κάτι άκομφο για τη γυναικεία φύση. Κάτι, που μας έκανε να αισθανόμαστε άβολα.

Οι μεν δημοσιογράφοι τα προέβαλλαν όμως προς χάριν της τηλεθέασης και των διαφημίσεων, οι γυναίκες αυτές πήγαιναν πολύ ευ-

χαρίστως σε αυτά τα reality για να χαρούν τη δημοσιότητα, χωρίς να έχουν τα προσόντα απαραίτητα και ο τηλεθεατής προτιμούσε ένα εύπεπτο Μέσο ψυχαγωγίας από κάτι πιο σοβαρό.

Κυρίες και κύριοι όλοι μας έχουμε την ευθύνη μας. Ο τηλεθεατής κρατά το τηλεχειριστήριο, έχει την ευθύνη του εάν θα επιλέξει αυτό το Μέσο ψυχαγωγίας, ή αν θα επιλέξει κάτι διαφορετικό.

Ζούμε σε μια μεταβατική περίοδο όπου οι ρόλοι αμφισβητούνται, οι θεσμοί αμφισβητούνται, παρουσιάζονται προσωπικότητες γυναικών, μέσα από επιτυχημένα αμερικανικά σήριαλ, όπου είναι εγωκεντρικές ελαφρά νευρωτικές καριερίστες όχι απλώς εργαζόμενες, αδιαφορούν πλήρως για το θεσμό της οικογένειας και όταν τύχει ένα παιδί μέσα από τους ποικίλους ερωτικούς συντρόφους τους, δέχονται το παιδί, όχι το σύντροφο. Είναι αυτά τα πρότυπα που θέλουμε να δημιουργήσουμε για την επόμενη γενιά: Όλοι έχουμε την ευθύνη μας και ο προβληματισμός είναι κοινός.

Κυρίες και κύριοι ο λόγος είναι ένα ισχυρό όργανο και σας ευχαριστώ που μου δώσατε το λόγο, για να μοιραστώ μαζί σας αυτά τα λίγα.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ευχαριστούμε την κα Νέλλη Τσελεμέγκου, έκανε πράγματι ορισμένες διαπιστώσεις που έχουν αρκετό ενδιαφέρον. Συγκρατώ τον ισχυρό λόγο που έχουν αποκτήσει τα reality show αρνητικός βέβαια και διαμορφώνουν ένα κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας και θέλουμε να θέσουμε υπό συζήτηση στο τέλος τη διαπίστωση που έκανε η κα Τσελεμέγκου ότι ζούμε σε μια μεταβατική περίοδο. Εγώ νομίζω ότι ζούμε σε μια οπισθοδρομική περίοδο και είναι κάτι, που μπορούμε να το συζητήσουμε.

Το λόγο θα δώσω στην κα Κατερίνα Μπακογιάννη, είναι δημοσιογράφος στη NET και έχει την πρωινή ζώνη 6 με 10 τα Σαββατοκύριακα.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Ευχαριστώ πολύ για την πρόσκληση. Προέρχομαι από την έντυπη δημοσιογραφία και θα ήθελα να ξεκινήσω με μια προσωπική ιστορία. Ήταν μια κουβέντα όταν έμπαينا στη δημοσιογραφία στις αρχές της δεκαετίας του '90 κάποιοι συνάδελφοι ίσως να θυμάστε τον Χάρη Μπουσμπουρέλη ένα παλιό συνάδελφο Bon

Vivant της εποχής πολύ ευγενικός άνθρωπος, με είχε πλησιάσει λοιπόν εκεί που έγραφα ένα κομμάτι για να το παραδώσω και μου είπε «Κατερίνα, τι κρίμα, δεν θα γίνεις ποτέ καλή δημοσιογράφος» «γιατί κ. Μπουσμπουρέλη;» «δυστυχώς είσαι γυναίκα». Ήμουν και νέα τότε είχα το θάρρος της γνώμη μου λέω «κ. Μπουσμπουρέλη, η Κατερίνα Δασκαλάκη είναι διευθύντρια της “Μεσημβρινής” πως το λέτε αυτό;» με αποστόμωσε ο Χάρης Μπουσμπουρέλης με το γνωστό του χιούμορ –είχε και πολύ χιούμορ ο Χάρης Μπουσμπουρέλης!- και μου είπε «Η Κατερίνα Δασκαλάκη δεν είναι γυναίκα». Προφανώς δεν το εννοούσε, ήλπιζα να γελάσετε με αυτό και όχι να το πάρετε τόσο σοβαρά. Προφανώς δεν το εννοούσε, υπήρξε ιδιαίτερα γοπτευτική άλλωστε διευθύντρια, ως διευθύντρια η Κατερίνα Δασκαλάκη και πολύ πετυχημένη βεβαίως.

Αυτό πρέπει που ήθελε να μου πει τότε ο Χάρης Μπουσμπουρέλης ήταν ότι είναι τόσο δύσκολο για μια γυναίκα να επιβιώσει στο σκληρό χώρο της δημοσιογραφίας της εφημερίδας στα ανώτατα κλιμάκια, που οι άνδρες που συναναστρέφονταν μαζί της στις συσκέψεις, έπρεπε να πάψουν να αντιμετωπίζουν ως γυναίκα και αυτό και έκαναν.

Ήταν λοιπόν αρχές της δεκαετίας του '90, τώρα έχουμε 2009 και πριν προετοιμαστώ για το θέμα που βεβαίως αφορά το λόγο, ως εργαλείο για τη διαμόρφωση της γυναίκας και όχι γενικότερες διαπιστώσεις για τη θέση της γυναίκας, θεώρησα όμως χρήσιμο να ξεκινήσω από εκεί, για να πω ότι κατ' αρχήν εμείς οι γυναίκες καλό θα ήταν επειδή είμαστε το 50% του πληθυσμού αν μη τι άλλο, να έχουμε λόγο.

Πήρα όλες τις μεγάλες εφημερίδες –τις μεγάλες, σε κυκλοφορία για να μην αδικήσω τις μικρότερες- και είδα τις ταυτότητές τους: «Καθημερινή», «Βήμα», «Νέα», «Ελευθεροτυπία», «Έθνος», «Ελεύθερος Τύπος». Πόσες γυναίκες ανάμεσα στις 60 διευθυντικές θέσεις; Μία; Δυο; Τρεις; Τέσσερις; Πέντε; Καμία. Απολύτως καμία ακόμη και σήμερα.

Αυτό συμβαίνει λοιπόν στο χώρο της έντυπης δημοσιογραφίας. Υπάρχουν γυναίκες στις εφημερίδες και πολύ καλές συνάδελφοι, η Αγγελική Σπανού μίλησε πριν από εμένα στο πολιτικό ρεπορτάζ, η Μαρία Σπυράκη την ξέρετε από τα παράθυρα της τηλεόρασης στο πολιτικό ρεπορτάζ, όπως κι άλλες που ίσως δεν τόσο γνωστές ακριβώς

γιατί δεν είναι τηλεοπτικές. Υπάρχουν, αλλά είναι αυτό που λέμε το γυάλινο ταβάνι.

Δεν θα αναλύσουμε τώρα γιατί συμβαίνει αυτό, μπορεί να υπάρχει ευθύνη και να είναι και στα δυο φύλα γι' αυτό, είτε λόγω του κόστους της προσωπικής ζωής στο οποίο αναφέρθηκε η κα Σπανού πριν από εμένα.

Θα πω μια δεύτερη σκέψη: η δύναμη του λόγου γιατί αυτό είναι αυτό για το οποίο μου ζητήθηκε να μιλήσω και όχι τόσο τα γυναικεία πρότυπα. Η δύναμη του λόγου είναι σημαντική, δεν μένει να το πω εγώ ή να το αποδείξω εγώ, δεν αμφισβητείται έχει γίνει αντικείμενο επιστημονικών μελετών, πολλών.

Είναι άλλωστε γνωστό το Κίνημα του Πολιτικώς Ορθού στις Ηνωμένες Πολιτείες, που άγγιξε και την Ευρώπη λιγότερο, πολύ λιγότερο την Ελλάδα την περασμένη δεκαετία με ακραίες εκφάνσεις. Αποτέλεσμα να κατηγορούνται κυρίως πανεπιστημιακοί δάσκαλοι, να χάνουν τις δουλειές τους επειδή αναφέρθηκαν σε μια γυναίκα, ως κορίτσι.

Ακραίες εκφάνσεις δεν ξέρω αν θα άρεσε σε πολλές γυναίκες επαγγελματίες να τις λένε «κορίτσι», ή αν θα μπορούσαν με την ίδια ευκολία να αναφερθούν σε έναν άνδρα επαγγελματία και να του πουν «αγόρι» ή σε ένα άντρα δημοσιογράφο.

Η Ελλάδα ευτυχώς για πολλούς παρέμεινε έξω από αυτά τα Κινήματα στις ακραίες μορφές. Μάλλον δεν θέλουμε αστυνομία του λόγου, μάλλον δεν θέλουμε λογοκρισία κάθε φορά που μιλάμε ή γράφουμε, ακόμη κι αν είναι για καλό σκοπό, ή κάθε φορά που ένας παρουσιαστής ή μια παρουσιάστρια κάνει κάποιο σχόλιο. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι λέξεις δεν μετράνε και στην τηλεόραση μετράνε και λίγο παραπάνω από ότι θα θέλαμε να το πιστεύουμε εμείς που είμαστε σε αυτή τη θέση να μιλάμε και μάλιστα χωρίς χαρτιά. Τέσσερις ώρες εκπομπή, θα πεις πολλά πράγματα θα κάνεις και πολλά λάθη.

Να δείτε πως ο λόγος μετράει: Δυο παραδείγματα: πολύ συχνά μάλιστα στις πρωινές εκπομπές που δεν έχεις κείμενο μπροστά σου, είναι πιο χαλαρές οι συζητήσεις, ακούω άνδρες συναδέλφους να παρουσιάζουν μια γυναίκα επιστήμονα που έχει κάνει κάτι πολύ σοβα-

ρό στον τομέα της και λένε «από εδώ η κα Παπαδοπούλου μια πολύ ωραία παρουσία», όχι υποβιβάζοντας την ταυτότητά της ως επιστήμονα, επισημαίνοντάς το, αλλά φανταστείτε το αντίθετο.

Φανταστείτε να είμαι εγώ σε αυτό το ρόλο έτσι όπως με βλέπετε τώρα και να πω «από εδώ ο κ. Παπαδόπουλος τι ωραίος κύριος και γιατρός», νομίζω ότι θα έχανα τη δουλειά μου την επόμενη μέρα. Δεν θα μου επιτρεπόταν να το πω αυτό και δεν είμαι και τόσο –για να πάω και στο δεύτερο θέμα που έθεσε ο κ. Ρέππας- απενοχοποιημένη για να το πω αυτό, ακόμη κι αν μου περνούσε από το μυαλό ως ένα σχόλιο που θα μπορούσα να κάνω, δεν θα μπορούσα.

Μια τρίτη σκέψη για τις εικόνες στις γυναίκες που ήρθε από το διάβασμά μου την περασμένη εβδομάδα μιας ξένης εφημερίδας. Θα ήθελα για μισό λεπτό να φανταστείτε μια μαυροφορεμένη, μια ηλικιωμένη γυναίκα με μια μουσουλμανική μαντήλα να καλύπτει το μισό της πρόσωπο, μια από τις πολλές γυναίκες ενός Άραβα ηγέτη να μιλάει για τα δικαιώματα των γυναικών.

Είναι μια εικόνα που εμείς εδώ στη Δύση δεν θα τη φανταζόμαστε και δεν είναι και απολύτως η εικόνα της απελευθερωμένης γυναίκας, όπως την έχουμε στο μυαλό μας, ή μιας γυναίκας που μπορεί να είναι πρότυπο, για να συνδέσω το προηγούμενο πάνελ.

Συνέβη όμως την προηγούμενη εβδομάδα ακριβώς αυτό: ήταν η πρώτη γυναίκα του βασιλιά του Μπαχρέιν, η οποία μίλησε για το Trafficking των γυναικών στη Μέση Ανατολή και χαρακτηρίστηκε μια από τις σημαντικότερες παρεμβάσεις που έχουν γίνει. Μαζί της μίλησε και η Σούζαν Μουμπάρακ, είναι πιο γνωστή η Σούζαν Μουμπάρακ, μια πολύ ωραία γυναίκα, μοιάζει ότι ασχολείται κυρίως με το κομμωτήριο και τη γυμναστική, αλλά δεν είναι έτσι. Μίλησε κι αυτή γι' αυτό το πολύ σημαντικό θέμα του Trafficking, άλλο πρότυπο γυναίκας, για να επανέλθω να πω ότι ο δημόσιος λόγος που εξέφρασαν και οι δυο αυτές γυναίκες, ίσως είναι πιο σημαντικό το να μπορούμε να τον εκφράσουμε, όποιες κι αν είμαστε, ότι εικόνα κι αν έχουμε εμείς ή αν έχουν οι άλλοι για μας, από το να μην μιλάμε. Αυτές οι δυο

γυναίκες με τόσο διαφορετική εικόνα μίλησαν για ένα θέμα ταμπού.

Δεν ξέρω αν εμείς οι γυναίκες είχαμε περισσότερο δημόσιο λόγο, γιατί αυτό επισημάνθηκε από όλους τους συνομιλητές πριν από εμένα, αν θα ήταν διαφορετικά τα πράγματα, δεν ξέρω αν υπάρχει διαφορετικός γυναικείος λόγος από ότι διαφορετικός αντρικός λόγος.

Πάμε να δούμε τι συμβαίνει στην τηλεόραση. Εδώ είχαμε πάντα δυο ειδών παρουσιάστριες: είχαμε τις γυναίκες με δημόσιο λόγο όπως η κα Δεμίρη ή κα Κανέλλη πρότυπα για πολλές από εμάς όταν ξεκινούσαμε τη δημοσιογραφία, είχαμε και τις γυναίκες παρουσιάστριες τα ονόματά τους πολλά δεν τα θυμάμαι, γυναίκες, που απλώς διάβαζαν.

Αντίθετα με τις εφημερίδες η τηλεόραση έχει πολλές γυναίκες τις γνωρίζετε στα κεντρικά δελτία ειδήσεων αναφέρθηκε και η Μαρία Σπυράκη σε αυτές προ ολίγου. Τρία από τα κεντρικά δελτία ειδήσεων έχουν γυναίκες παρουσιάστριες, δυναμικές γυναίκες παρουσιάστριες.

Υπάρχει όμως κάτι στη χώρα μας πιο πολύ από ότι σε άλλες χώρες για όσες και όσοι έχουμε ζήσει στο εξωτερικό κι έχουμε δει τηλεόραση στο εξωτερικό: στην Ελλάδα σε μεγάλο βαθμό -έχοντας αναφερθεί βεβαίως στις δυναμικές, πετυχημένες γυναίκες- για να είσαι στην τηλεόραση πρέπει να είσαι πρώτα ωραία, δεύτερον νέα και τρίτον και ίσως και παρεμπιπτόντως δημοσιογράφος σε κάποιες περιπτώσεις.

Τι συμβαίνει στο εξωτερικό; Θα γνωρίζετε ίσως την Μπάρμπαρα Γουόλτερς είναι η θηλυκή Λάρι Κινγκ, πάνω από 70 αν δεν κάνω λάθος, ή η Νταϊάν Σόγιερ η οποία γέρασε στην τηλεόραση. Στην Ελλάδα οι γυναίκες δημοσιογράφοι -δεν εξαιρώ καμία, ούτε τον εαυτό μου- δεν θα πουν εύκολα την ηλικία τους, κάτι σαν την Αλίκη Βουγιουκλάκη στο θέατρο.

Θα πω κι ένα ρητό εδώ γιατί το βρίσκω αστείο, δεν θυμάμαι ποιος το έχει πει δυστυχώς, ας πούμε ότι ήταν ο Όσκαρ Ουάιλντ αλλά δεν είμαι 100% σίγουρη: «Μην εμπιστεύεσαι ποτέ μια γυναίκα που τολμάει να πει την ηλικία της. Είναι ικανή για τα πάντα, αν μπορεί να κάνει αυτό»!

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ο Μπέρναρντ Σο μου φαίνεται.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Αν το βρείτε, θα με διευκολύνετε, γιατί σκοπεύω μεγαλώνοντας να το χρησιμοποιήσω πολλές φορές στη ζωή μου.

Επιστρέφοντας λοιπόν στο τι συμβαίνει στην τηλεόραση, να πάμε και στο «Newsnight» στην Αγγλία. Στην Αγγλία οι γυναίκες όπως λένε οι φίλοι μου που μένουν στην Αγγλία, είναι εξαιρετικά άσχημες και εξαιρετικά κακοντυμένες, οι άνδρες το λένε αυτό και γελάνε, αλλά αυτό που προέχει είναι αυτό που λένε: είναι περιποιημένες, στην τηλεόραση δεν μπορείς να βγεις άβαφτη όπως είπε η Μαρία, χρειάζεσαι το μακιγιάζ ούτε ατημέλητη, αλλά προέχει ο λόγος -για να επανέλθω στο λόγο- και δεν προέχει η εικόνα, όπως δυστυχώς σε πολύ μεγάλο βαθμό ακόμη στη χώρα μας.

Τελειώνοντας, είμαστε στο 2009 και όχι στο 1979 και νομίζω ότι η δική μας η γενιά πρέπει να το έχει αυτό κατά νου, για τις νέες διεκδικήσεις στις οποίες θα κληθούμε να πάρουμε μέρος. Δεν νομίζω ότι σήμερα υπάρχουν άνδρες δημοσιογράφοι στην Ελλάδα, που θα έκαναν ανοιχτά και δημόσια ένα σχόλιο εναντίον της γυναίκας, που θα χρησιμοποιούσαν έτσι το λόγο. Εκτός αν ήταν με χιούμορ. Δεν νομίζω ότι είναι εκεί το θέμα.

Νομίζω ότι εκεί που χρειάζεται είναι μεγαλύτερη συμμετοχή ημών των ιδίων των γυναικών στα κοινά, είτε αυτό είναι τηλεόραση, είτε αυτό είναι στους επαγγελματικούς μας χώρους, είτε αυτό είναι στην πολιτική. Νομίζω ότι η πολιτεία έχει πολύ μεγάλο ρόλο να παίξει σε αυτό, γιατί αν δεν υπάρχουν παιδικοί σταθμοί κι όλα αυτά τα οποία τα ξέρετε δεν χρειάζεται να τα πω κι εγώ, είναι πολύ δύσκολο για μια γυναίκα να βγει από το σπίτι της.

Προσωπικά είχα όση στήριξη μπορείτε να φανταστείτε για να μπορώ να συνεχίσω να δουλεύω. Όχι τώρα τόσο που μεγάλωσαν τα παιδιά μου, έχω 3 παιδιά αλλά όταν ήταν ακόμη πιο μικρά. Είχα όλη τη στήριξη του κόσμου για να μην αφήσω το επάγγελμά μου και το ενώω πραγματικά όλη τη στήριξη του κόσμου.

Πρέπει να υπάρχει μεγαλύτερη συμμετοχή και μεγαλύτερη απενοχοποίηση από εμάς τις ίδιες, να μην φοβόμαστε εμείς οι ίδιες να μιλήσουμε. Πάλι μιλώντας για τις πρωινές εκπομπές -δεν ξέρω αν

τις βλέπετε- θα δείτε ότι οι άνδρες συνάδελφοι τους είναι πολύ εύκολο να μιλήσουν για τα χόμπι τους, γι' αυτά που τους αρέσουν, για τις γυναίκες, για τις γυναίκες που τους αρέσουν, για τους άνδρες, να πουν τις απόψεις τους για τα πάντα, οι γυναίκες συνάδελφοι μας είναι πολύ πιο δύσκολο να το κάνουμε. Υπήρξε και το μοντέλο της τελείως αμίλητης παρουσιάστριας για πολλά χρόνια στη χώρα μας.

Εμείς οι ίδιες νομίζω ότι είναι στο χέρι μας να κάνουμε κάποια πράγματα, από το να προσκολληθούμε στο παρελθόν και να επιρρίπτουμε ευθύνες γιατί δεν γίνονται τα πράγματα όπως θα θέλαμε, με εξαίρεση αυτά που πρέπει να διεκδικήσουμε από το κράτος, για τις υποδομές που πρέπει να υπάρχουν, ώστε και για τα δυο φύλα να είναι εύκολο να συνδυάσουν επαγγελματική ζωή και οικογένεια.

Ελπίζω όσο περισσότερες γυναίκες μπαίνουν στα Μέσα Ενημέρωσης είναι αλήθεια ότι περισσότερες γυναίκες προτιμούν τη δημοσιογραφία από ότι άνδρες και τουλάχιστον στην είσοδο στη δημοσιογραφία οι περισσότερες είναι γυναίκες από ότι άνδρες, ελπίζω να είναι πιο μαχητικές, πιο ομιλητές κυρίως από ότι η δική μου η γενιά.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ευχαριστούμε την κα Μπακογιάννη για τις επισημάνσεις της και τις διαπιστώσεις που έκανε σχετικά με το δημόσιο λόγο που έχει η γυναίκα στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Η εποχή του Χάρη Μπουσμπουρέλη έχει περάσει βέβαια ανεπιστρεπτί. Έτυχε να τον γνωρίσω κι εγώ κι έχει πραγματικά πολύ χιούμορ και μάλλον πλάκα έκανε.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Προφανώς έκανε, ελπίζω να το καταλάβετε, πλάκα.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Αλλά όπως είπε και ο Φρόνιτ «Δεν υπάρχουν πλάκες»! Δηλαδή οτιδήποτε λέμε χάριν αστεϊσμού έχει μια βάση αλήθειας. Ευτυχώς έχει περάσει αυτή η εποχή και δεν θα τολμούσε ποτέ κανένας διευθυντής.

Πριν που είπατε για 60 θέσεις σε αυτές τις εφημερίδες ότι δεν υπάρχουν διευθύντριες, εννοούσατε και τα τμήματα;

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Εννοούσα ούτε αρχισυντάκτρια.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Όχι, υπάρχουν.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Υπάρχει στην «Απογευματινή» η Σοφία Βούλτεψη.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Υπάρχουν τουλάχιστον στα πολιτιστικά. Υπάρχει η Γεωργακοπούλου στην «Ελευθεροτυπία».

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Δεν είναι στην ταυτότητα, εννοούσα στην ταυτότητα.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Δεν έχει σημασία αυτό.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Έχει σημασία. Η ταυτότητα είναι οι αρχισυντάκτες των ομάδων.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Η ταυτότητα είναι για το θεαθήναι όμως η ουσία είναι ότι υπάρχουν πολλές γυναίκες σε διευθυντικές θέσεις.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Υπάρχουν, αλλά όχι πολλές.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Φυσικά όχι πολλές.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Στις ταυτότητες των εφημερίδων δεν υπάρχει καμία.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Εντάξει δεν πάω να υπερασπιστώ κάτι, θέλω να διορθώσουμε ότι υπάρχουν διευθύντριες.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Εννοούσα στην ταυτότητα και νομίζω ότι το είπα να κιάλας, ότι εννοώ μόνο στην ταυτότητα.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Εντάξει δεν το άκουσα. Να συγκρατήσουμε ορισμένα από όσα είπε η κα Μπακογιάννη, ότι ο λόγος μετράει πάρα πολύ και έθεσε το ερώτημα αν υπάρχει γυναικείος και ανδρικός λόγος. Εγώ νομίζω φυσικά και υπάρχει, είναι κάτι που μπορούμε να το συζητήσουμε μετά.

Να σας θυμίσω κάτι που έγινε πρόσφατα εδώ κι ένα μήνα στην Αμερική, αν προσέξατε ή αν καταλάβατε γιατί έγινε. Χήρευσε η θέση του Γερουσιαστή της Νέας Υόρκης, διότι η Χίλαρι Κλίντον έγινε Υπουργός όπως ξέρετε και υπήρχε κενό. Υπήρχε η σκέψη να προταθεί να γίνει η Καρολίν Κένεντι η κόρη του Τζον Κένεντι να πάρει η θέση. Τελικά δεν την πήρε. Έχετε αναρωτηθεί ποτέ γιατί δεν την πήρε; Δεν ήξερε να μιλήσει, δεν έχει δημόσιο λόγο. Της κόστισε πάρα πολύ.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Άρα ποιος φταίει γι' αυτό;

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Δεν ξέρω ποιος φταίει.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Θέλω να πω ότι οι γυναίκες ή οι άνδρες σε αυτή την περίπτωση;

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Μπορούμε να το συζητήσουμε, αλλά σε σχέση με το δημόσιο λόγο που λέγατε και αν μπορεί να μιλήσει κάποιος. Αυτό δεν ξέρω αν φταίνε οι άνδρες.

Κ. ΜΠΑΚΟΓΙΑΝΝΗ: Αυτό λέω, ότι κάθε γυναίκα πρέπει να πάρει το βάρος του δημοσίου λόγου.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Να σας θυμίσω ότι έδωσε μια συνέντευξη, η πρώτη που έδωσε και ίσως η τελευταία στο CNN και είπε σε μια ημίωρη μου φαίνεται συνέντευξη διάρκειας μισής ώρας τη φράση «you know» 160 φορές. Αυτό σημαίνει ότι δεν ξέρεις να μιλήσεις, αυτό το λες όταν δεν έχεις τίποτε να πεις. Της στοίχισε πολύ αυτό σε σχέση με το δημόσιο λόγο.

Θα δώσω το λόγο τώρα στον κ. Στάθη Βαλούκο, ο οποίος είναι συγγραφέας και σεναριογράφος.

Σ. ΒΑΛΟΥΚΟΣ: Ευχαριστώ πολύ. Ομολογώ το τρακ, πρώτη φορά μιλώ σε ένα ακροατήριο που αποτελείται μόνο από γυναίκες. Αναρωτιέμαι πως τα κατάφερε εκείνος ο μπαγάσας ο Αβδούλ Χαμίτ!

Κυρίες και κύριοι με χαρά συμμετέχω στη σημερινή ημερίδα για την ισότητα. Η σύντομη ομιλία μου, η οποία ελπίζω πως δεν θα σας κουράσει, έχει τον τίτλο «Εικόνες της γυναίκας στον ελληνικό κινηματογράφο». Επέλεξα τον κινηματογράφο, ως αντικείμενο των παρατηρήσεών μου γιατί αποτελεί ένα τεράστιο χωνευτήρι ηθών, εθίμων, νοοτροπιών, συνηθειών, αντιλήψεων και γλωσσικών ιδιωμάτων.

Πράγματι αν υποθεθεί πως κλειστούμε σε μια σκοτεινή αίθουσα και δούμε σε χρονολογική σειρά το σύνολο των ταινιών της ελληνικής φιλομογραφίας, δηλαδή περίπου 3.000 ταινίες, τότε θα παρατηρήσουμε μερικά πράγματα: μέσα από τις κωμωδίες, δράματα, μελοδράματα, ορεινές περιπέτειες, μιούζικαλ και κομεντί καταγράφεται η σταδιακή μετεξέλιξη της ελληνικής κοινωνίας από κυρίως αγροτική σε κυρίως αστική, περνώντας από τα χρόνια του Εμφυλίου στην

εποχή της ανοικοδόμησης, της αστυφιλίας, της καταστροφής του αστικού τοπίου και εν συνεχεία από τα χρόνια της χουντικής καταπίεσης στην έκρηξη της μεταπολίτευσης και των νέων πολιτικών.

Η γυναίκα κυριαρχεί στη μυθοπλασία όλων αυτών των ταινιών και η παρουσία της καταγράφεται πιο έντονα από οποιαδήποτε άλλη μορφή τέχνης. Εξάλλου ο κινηματογράφος είναι διαυγέστερο στην κοινωνική καταγραφή από τη ζωγραφική, τη μουσική, τη λογοτεχνία, την ποίηση, το τραγούδι, ακόμη και από την τηλεόραση αφού χρησιμοποιεί όχι ένα μόνο από τα εκφραστικά μέσα των ως άνω τεχνών, αλλά όλα μαζί σε ενιαίο σύνολο.

Κάθε χρόνο γυρίζονται δεκάδες ταινίες και από χρόνο σε χρόνο καθώς αλλάζει αδιόρατα η κοινωνική συγκρότηση, οι αντιλήψεις του κόσμου και οι οπτικές των σκηνοθετών όλα καταγράφονται ανεξίτηλα στο περιεχόμενο των ταινιών και παραδίδονται στους ιστορικούς του μέλλοντος.

Μετά τη μικρή αυτή εισαγωγή και με δεδομένη την ανάγκη για συστομία, θα εστιάσω αμέσως στο θέμα μου, με τη διευκρίνιση πως οι αναφορές μου αφορούν μόνο τις ταινίες μυθοπλασίας, αφού ο ελάχιστος χρόνος της ομιλίας δεν επαρκεί, για αναφορές στα ντοκιμαντέρ.

Στη διαχρονική κοινωνική εξέλιξη περίπου ενός αιώνα, δηλαδή από την πρώτη «Γκόλφω» του Μπαχατώρη το 1914 ως της «Νύφες» του Βούλγαρη το 2005 η εικόνα της γυναίκας, όπως παρουσιάζεται στις ταινίες, μπορεί να ομαδοποιηθεί σε πέντε αρχέτυπα: η γυναίκα σα δυστυχισμένη μάνα, η καταπιεσμένη γυναίκα που επαναστατεί, η χειραφετημένη γυναίκα που τιμωρείται, η μοιραία γυναίκα που εκδικείται και η μικροαστή που συμβιβάζεται.

Όλες οι εικόνες των γυναικών μπορούν πάνω – κάτω να υπαχθούν σε ένα από τους ως άνω τύπους, ανάλογα βέβαια και με την υφολογική προσέγγιση. Άλλη είναι δηλαδή η οπτική της κωμωδίας η οποία βεβαίως είναι τελείως διαφορετική από την οπτική του δράματος ή της περιπέτειας ή του μιούζικαλ.

Ας τα δούμε καλύτερα. Ο τύπος της χαροκαμένης και δυστυχισμένης μάνας, αναπτύχθηκε κυρίως σε μελό και φουστάνελες στα χρόνια

της δεκαετίας του '50, όταν ο πόλεμος η κατοχή και ο εμφύλιος ήταν νωπά στη λαϊκή μνήμη. Περιλαμβάνει εξίσου μαυροφορεμένες αγρότισσες, επαρχιώτισσες με τσεμπέρι και σπαραξικάρδιες αστές.

Αναζητούν χαμένα από την κατοχή παιδιά, προστατεύουν νόθα ή ορφανά, αγωνίζονται να τα μεγαλώσουν μέσα στη φτώχεια, παλεύουν να τα σώσουν από αρρώστιες και αναπηρίες, πληρώνουν βαρύ τίμημα κοινωνικής απαξίωσης καθώς γίνονται για να το πετύχουν αυτό, πόρνες ή καμπαρετζούδες, ή πλύστρες, ή πέφτουν θύματα συνωμοσίας των πεθερικών τους, ή συνήθως χάνουν την υγεία τους. Όχι σπάνια τυφλώνονται, χτυπιούνται από αυτοκίνητα, διώχνονται από σπιτονοικοκύρηδες γιατί δεν έχουν να πληρώσουν το ενοίκιο, θρηνούν σε τάφους νεκροταφείων.

Αντίπαλοί τους μια σκληρή ανδροκρατούμενη κοινωνία που την εκπροσωπούν τσελιγκάδες, τσιφλικάδες, βιομήχανοι, εφοπλιστές, play boy της Φωκίωνος Νέγρη, άεργα πλουσιόπαιδα που κάνουν το κέφι τους, οργισμένοι νέοι. Κάποιοι από αυτούς είναι πατεράδες των παιδιών τους. Κάποιοι άλλοι τις μισούν, γιατί τις ερωτεύτηκε το παιδί τους, ή γιατί διεκδικούν την ελευθερία τους, ή την αξιοπρέπεια τους. Είναι γυναίκες μόνες και καταφρονημένες. Πιο χαρακτηριστική ατάκα αυτής της ομάδας ταινιών είναι το «*Μάνα, γιατί με γέννησες!*»

Στον αντίποδα συναντάμε την ερωτευμένη μικροαστή στις διάφορες εκφάνσεις της. Είναι το κορίτσι της δεκαετίας του '50 και στη συνέχεια του '60 που αγωνιά να παντρευτεί και αντικρίζει κάθε άνδρα σαν υποψήφιο γαμπρό, όπως η Σμαρούλα Γιούλη στο «Σοφεράκι» του Τζαβέλα.

Ένας μεγάλος αριθμός ταινιών παρουσιάζει τα προβλήματα γάμου και έρωτα, που προέρχονται κυρίως από τους ηθικούς αναχρονισμούς της εποχής, όπως το πρόβλημα του αδελφού εγγυητή της οικογενειακής ηθικής, το ζήτημα της προίκας, της παρθενίας των γυναικών, τα προβλήματα του γεροντοκορισμού και των συνοικεισίων, το θέμα της αστεφάνωτης όπως έξοχα παρουσιάζεται στο «Η γυνή να φοβείται τον άνδρα», η υποχρέωση αποκατάστασης της ανύπαντρης αδελφής και τόσα άλλα.

Η οπτική αυτών των ταινιών είναι συντηρητική, ή αν προτιμάτε παραδοσιακή όσον αφορά την εικόνα της γυναίκας: τσαχπίνες, ναζιά-

ρες, ερωτευμένα αγοροκόριτσα, ζηλιάρες, προκλητικές ή σεμνότυφες, νυμφίδια ή γεροντοκόρες, ακόμη και δυναμικότεροι χαρακτήρες, όπως λόγου χάρη της Τζένη Καρέζη στο «Δεσποινίς διευθυντής», ή της Ρένας Βλαχοπούλου στο «Μια τρελή – τρελή σαραντάρ», μεταμορφώνονται σε τρυφερές γατούλες υποτασσόμενες στον άνδρα και το γάμο. Κλασική ατάκα αυτής της ομάδας ταινιών: «*Ναι, Αντωνάκη μου*» από το «*Η γυνή να φοβείται τον άνδρα*».

Στο ενδιαμέσο των δυο οπτικών θα συναντήσουμε τη χειραφετημένη γυναίκα. Τώρα ο αριθμός γυναικών μειώνεται δραστικά, αλλά γίνονται πιο ενδιαφέρουσες, στις ταινίες εννοώ. Η εικόνα της χειραφετημένης γυναίκας που ξεκινά από το θεωρούμενο κλασικό νόημα της παλιάς επιθεώρησης «*Η νέα γυναίκα*» που τραγούδησε η Κοτοπούλη ξέρετε «*Εγώ είμαι η νέα γυναίκα που θα ψηφίζω και θα καπνίζω, η κάθε μια μας αξίζει για δέκα...*» κλπ., αυτή η εικόνα παίρνει την τέλεια κινηματογραφική της έκφραση στη «*Στέλλα*» του Κακογιάννη, με τη Μελίνα Μερκούρη.

Η «*Στέλλα*» είναι η δυναμική εικόνα μιας Ελληνίδας Κάρμεν. Καπνίζει, πηγαίνει στα μπουζούκια, ζει αντισυμβατική ζωή, ερωτεύεται αλλά βλέπει το γάμο σα δεσμοκτήριο του πάθους, προτιμά την ελευθερία, έστω κι αν στο τέλος την πληρώσει με τη ζωή της. Στον ίδιο αντισυμβατικό καμβά συναντάμε ενδιαφέρουσες ηρωίδες, άλλοτε κωμικές, όπως η καλόκαρδη πόρνη του «*Ποτέ την Κυριακή*», η οποία επιλέγει τους πελάτες της 6 μέρες την εβδομάδα αλλά κρατά την 7^η για λογαριασμό της και άλλοτε δραματικές όπως η «*Ευδοκία*» του Δαμιανού. Κλασική ατάκα αυτής της ομάδας ταινιών «*Στέλλα, φύγε, κρατάω μαχαίρι*», η οποία πρέπει να πούμε ότι είναι και πιο εμβληματική φράση του ελληνικού κινηματογράφου, η οποία όμως βέβαια δεν ανήκει ακριβώς στη Στέλλα, είναι ακριβώς η ατάκα που λέει ο Δον Χοσέ στην Κάρμεν στο φινάλε της όπερας «*Κάρμεν φύγε κρατάω μαχαίρι. Φύγε Κάρμεν! Γιατί δεν φεύγεις*». Δεν έφυγε ούτε η Κάρμεν, ούτε η Στέλλα.

Σε κάποιες άλλες ταινίες, όπως το «*Προξενιά της Άννας*» του Βούλγαρη ή την «*Τιμή της αγάπης*» της Τόνιας Μαρκετάκη, η εικόνα της γυναίκας είναι πιο ολοκληρωμένη, καθώς στη διάρκεια της εξέλιξης της

μυθοπλασίας συνειδητοποιεί, αντιλαμβάνεται δηλαδή την καταπίεση που υφίσταται, είτε από τα θετικά της στην πρώτη περίπτωση, είτε από τον προικοθήρα αγαπημένο της στη δεύτερη, και εξεγείρεται.

Παίρνει την τύχη στα χέρια της, εγκαταλείπει το μικροαστικό της χώρο όπως η «Δέσποινα» του Γκορίτσα, αναζητά τον ερωτισμό της, όπως στη «Μανία» του Πανουσόπουλου, ξεπερνά τις συμβάσεις της ερωτικής ζωής, όπως το «Beautiful people» του Παναγιωτόπουλου, ή στη «Γαμήλια νάρκη» του Ινδaré, ή αποδέχεται την ερωτική της διαφορετικότητα, όπως το «Ριζότο» της Μαλέα.

Μια εξίσου ενδιαφέρουσα, αν και αριθμητικά με λιγότερες ταινίες οπτική, είναι της Ελληνίδας femme fatale, της γυναίκας δηλαδή που επιδρά καταλυτικά στη ζωή ενός άνδρα και τον οδηγεί στην καταστροφή. Αρχετυπική εικόνα Ελληνίδας femme fatale αποτελεί το μωρό στο «Δράκο» του Κούνδουρου, είναι η Μαργαρίτα Παπαγεωργίου που ξελογιάζει τον ανθρωπάκο που ερμηνεύει ο Ηλιόπουλος και τον πείθει να παραστήσει στα μέλη της συμμορίας το δράκο, δηλαδή τον περίφημο αρχηγό του υποκόσμου. Μοιραία απόφαση που θα του στοιχίσει τη ζωή.

Μια άλλη εικόνα αυτού του τύπου συναντάμε στη μελοδραματική «Αγνή του λιμανιού», όπου μια πόρνη καταστρέφει τους άνδρες, γιατί μισεί το ανδρικό φύλο, ή στη «Φαίδρα», όπου μια περιφρονημένη ερωμένη στρέφει τον πατέρα εναντίον του γιου, επειδή ο τελευταίος δεν υπέκυψε στον έρωτά της.

Περισσότερο διασκεδαστικές είναι οι εκδοχές του μοτίβου στην κομεντί και την κωμωδία, όπως η Ίλια Λιβυκού γυναίκα πειρασμός στην «Κάλπικη λύρα» του Τζαβέλα, η Υβόν Σανσόν που ζαλίζει με τα θέληγτρά της τον ταπεινό ταμία στο «Μια ζωή την έχουμε», ή η Ρίκα Διαλυνά στο «Ένας βλάκας και μισός», που προσπαθεί να κάνει δολοφόνο ένα ανθρωπάκι.

Πιο πρόσφατη, τέλος, εκδοχή του μοτίβου θα συναντήσουμε στο τρομερά βίαιο «Σπιρτόκουτο» του Γιώργου Οικονομίδη, όπου η σύζυγος κυριολεκτικά οδηγεί στην τρέλα τον άνδρα της, εμφυτεύοντάς του την αμφιβολία για το κατά πόσο η κόρη του είναι πραγματικό του παιδί: «*Ναι ρε, το παιδί δεν είναι δικό σου, δεν είσαι εσύ ο πατέρας.*

Θυμάσαι εκείνο το καλοκαίρι που είχα πάει μόνη μου διακοπές; Ε, λοιπόν, πέρασα καλά, πολύ καλά».

Κυρίες και κύριοι, δεν θα μπορούσε βέβαια η μικρή αυτή δεκάλεπτη εισήγηση να καλύψει με πληρότητα το θέμα. Ελπίζω, ωστόσο, να προσέφερε καλειδοσκοπικά την κυρίαρχη τουλάχιστον οπτική στις εικόνες των γυναικών του ελληνικού κινηματογράφου και με μεγάλο ενδιαφέρον θα περίμενα ενδεχόμενες ερωτήσεις ή τοποθετήσεις στο θέμα. Σας ευχαριστώ πάρα πολύ.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ευχαριστούμε τον κ. Βαλούκο, νομίζω ότι αρχίζει να γράφει ένα βιβλίο, αν δεν κάνω λάθος. Είναι μια πολύ ζουμερή σούμα η γυναίκα στον ελληνικό κινηματογράφο. Ξεκίνησε από την «Γκόλφω» του 1914, σταμάτησε στις «Νύφες» του Βούλγαρη το 2005, ανέπτυξε τα πέντε αρχέτυπα γυναικείας προσωπικότητας, τα οποία εξυπηρετούν βέβαια διαφορετικούς ρόλους. Το αποκορύφωμα, βέβαια, ήταν η φράση «*Μάνα, γιατί με γέννησες*» και σε αντίποδα το «*Στέλλα, κρατάω μαχαίρι*», που είναι τα δυο δίπολα μιας κατάστασης η οποία διαμορφώνει τη γυναίκα και το λόγο της μέσα στον κινηματογράφο και τους διαφορετικούς της ρόλους.

Πραγματικά θέλω να πω ότι είναι σημαντικά αυτά που είπατε και ίσως θα άξιζε τον κόπο να προχωρήσετε την έρευνα αυτή και να μας δώσετε ένα βιβλίο κάποια στιγμή. Ευχαριστούμε, λοιπόν, τον κ. Βαλούκο, θα πάμε στην κα Κορίνα Θεοδωρακάκη, η οποία είναι διευθύντρια ειδήσεων του ραδιοφωνικού σταθμού «Λάμψη 92,3 FM.».

Κ. ΘΕΟΔΩΡΑΚΑΚΗ: Να σας χαιρετίσω κι εγώ, να συγχαρώ την κα Παπαδά τη Γενική Γραμματέα και όλους όσοι συνέβαλλαν στη διοργάνωση αυτής της ημερίδας, που μπορεί να μην έχει άμεσα αποτελέσματα, αλλά πιστεύω ότι όταν αρχίζει να γίνεται λόγος για κάτι, και όσο πιο πολύ συνεχίζει να γίνεται λόγος για κάτι, κάτι μπορούμε να κερδίσουμε. Είπε ο κ. Σιώτης πριν από λίγο ότι η ημερίδα έπρεπε να είχε γίνει πριν από 30 χρόνια. Δίκιο έχει, το θέμα είναι να μην χρειαστεί να επαναληφθεί σε 30 χρόνια.

Να έρθω λοιπόν τώρα στο θέμα μας: ο λόγος, ως εργαλείο δια-

μόρφωσης της εικόνας της γυναίκας. Θεωρούμε ως δεδομένο ότι ο λόγος έχει τεράστια δύναμη, εξ ου και η «γλώσσα κόκαλα δεν έχει και κόκαλα τσακίζει», αλλά και το βιβλικό «Εν Αρχή είναι ο Λόγος».

Ο λόγος λοιπόν, γραπτός ή προφορικός, είναι μια υπερδύναμη σε ελεύθερη χρήση, κατά τη γνώμη μου. Ερχόμαστε στο προκείμενο: πως ο λόγος χτίζει την εικόνα της γυναίκας, το θέμα είναι δεκτικό πολυεπίπεδης ανάλυσης και αισθάνομαι ότι, αν δεν το περιορίζα, θα χανόμουν σε ένα πραγματικό λαβύρινθο.

Επέλεξα τρεις ενότητες στις οποίες θα αναφερθώ, για να δούμε πως διαμορφώνεται η εικόνα της γυναίκας σε αυτές. Ενότητες, που ίσως άγγιξαν και οι προηγούμενοι ομιλητές, αλλά από άλλη πλευρά. Οι ενότητες είναι ο δημοσιογραφικός λόγος, ο ποιητικός στιχουργικός λόγος και ο διαφημιστικός λόγος.

Ο αμιγώς ραδιοφωνικός λόγος κυρίως αναδεικνύει εικόνες υπαρκτές, δηλαδή στα δελτία ειδήσεων περνούν εικόνες γυναικών, όπως αυτές είναι στην πραγματικότητα, αλλά βέβαια χρησιμοποιούνται αυτές οι εικόνες όχι πάντα με τον καλύτερο τρόπο.

Περνώντας στις διάφορες τηλεοπτικές εκπομπές ποικίλης ύλης, κοινωνικές, μεσημεριανάδικα, πρωινάδικα και απογευματινάδικα, ο λόγος των παρουσιαστών και των συν αυτών, που επιλέγουν και τη θεματολογία διαμορφώνει εικόνες γυναικών που οφείλουν να ακολουθούν απαρέγκλιτα το life style γυναικών που αρέσκονται να κουτσομπολεύουν, να βλέπουν από την κλειδαρότρυπα σε κρεβατοκάμαρες και σε ζωές, γυναικών νοικοκυρών με χαμηλό πνευματικό επίπεδο με ελάχιστα ενδιαφέροντα.

Γενικά διαμορφώνουν και προβάλλουν εικόνες γυναικών με πολύ χαμηλή οροφή σε ικανότητες και πνευματικές ανησυχίες. Σπάνια περνούν από την τηλεόραση εικόνες γυναικών δυναμικών με κοινωνικό status, κερδισμένο μετά από σκληρή δουλειά, σπουδές, κοινωνική δράση, επαγγελματικές θέσεις που έχουν περάσει. Συνήθως οι εικόνες αυτές συναντώνται σε εκπομπές λόγου, μεταμεσονύκτιες.

Έτσι οι κυρίαρχες εικόνες που διαμορφώνονται είναι αυτές των

γυναικών με ελάχιστα ενδιαφέροντα.

Ο ραδιοφωνικός λόγος είναι λίγο διαφορετικός, καθώς τα ραδιόφωνα σήμερα δεν έχουν στην πλειονότητά τους εκπομπές λόγου. Ορίζονται σε ειδησεογραφικά και μουσικά, οπότε στα ειδησεογραφικά ισχύει ότι και στην τηλεοπτική ειδησεογραφία που ανέλυσα πριν. Στα μουσικά ραδιόφωνα ο λόγος των παραγωγών είναι πράγματι ελάχιστος, περιορίζεται σε αναπαραγωγή θεμάτων από τις εφημερίδες κυρίως τις κουτσομπολίστικες, αναδεικνύοντας εικόνες ίδιες με αυτές των πρωινάδικων.

Ένα ακόμη μέρος του λόγου των ραδιοφωνικών παραγωγών είναι οι αναφορές στους χορηγούς των εκπομπών, που πια, ακολουθούν το διαφημιστικό λόγο στον οποίο θα αναφερθώ λίγο παρακάτω.

Ερχόμαστε στη δεύτερη ενότητα, τον ποιητικό και στιχουργικό λόγο. Στην ποίηση έχουμε πολύ συχνά εξύμνηση των γυναικών σε ρόλους μητέρων και ερωμένων. Έχουμε διαμόρφωση εικόνων γυναικών που θυσιάζονται ως μητέρες, υποφέρουν στωικά και εικόνες γυναικών που ως ερωμένες δρουν άλλοτε λυτρωτικά και άλλοτε κακουρηγματικά. Ωστόσο, γυναίκες με αρκετά υψηλό πνευματικό επίπεδο.

Για να μην καθούμε στην ποίηση, της οποίας άλλωστε δεν είμαι γνώστης, επέλεξα ένα αντιπροσωπευτικό - πιστεύω - δείγμα από το έργο του Οδυσσέα Ελύτη «Μαρία Νεφέλη». Στο έργο αυτό ο ποιητής προβάλλει δυο εικόνες γυναικών. Η ανάλυση των γυναικών που ακολουθεί, δανείζεται στοιχεία από την ανάλυση του έργου που βρήκα στο διαδίκτυο αλλά δεν μπόρεσα να βρω το όνομα του αναλυτή, ώστε να το αναφέρω.

Γράφει, λοιπόν, ο αναλυτής: *«Μαρία είναι η γυναίκα φορέας της τέλει γνώσης, της απόλυτης σχέσης της με τη φύση, η πηγή της πληροφορίας, μια θηλυκή εικόνα του πνεύματος και η μορφή της ερωτικής αφοσίωσης. Νεφέλη είναι μια υδάτινη και αέρινη κοπέλα, σκοτεινή αλλά και φωτεινή, που μπορείς να της δώσεις όποια μορφή θέλεις. Ένα πλάσμα άλλου κόσμου, που κρύβει τον ήλιο, άρα και τη γνώση και δίνει τη γονιμοποιό βροχή. Μπορεί να είναι ουράνια αλλά και χθόνια, άπιαστη, μα πάντα αυτή που θα δώσει την έμπνευση στον ποιητή. Η Μαρία Νεφέλη είναι ένα υπαρκτό πρόσωπο της μετα-*

πολίτευσης, το οποίο εκφράζει τη γενιά της εποχής της, τις πεποιθήσεις της, τους φόβους και τα οράματά της».

«Στην Παρουσία ο ποιητής παρουσιάζει τη «Μαρία Νεφέλη»: Να κρατάει ένα ποτήρι και να κοιτάζει στο κενό. Ν' ακούει δίσκους ξαπλωμένη χάμου. Να περπατάει στο δρόμο με φαρδιά παντελόνια και μια παλιά γκαμπαρντίνα. Μπρος από τις βιτρίνες των παιδιών. Πιο θλιμμένη τότε. Και στις δισκοθήκες, πιο νευρική, να τρώει τα νύχια της. Καπνίζει αμέτρητα τσιγάρα. Είναι χλωμή κι ωραία. Μα να της μιλάς ούτε που ακούει καθόλου. Σα να γίνεται κάτι αλλού που μόνο αυτή το ακούει και τρομάζει. Κρατάει το χέρι σου σφιχτά, δακρύζει, αλλά δεν είναι εκεί».

Κι εδώ τελειώνει η ανάλυση του άγνωστου σ' εμένα αναλυτή που με βρίσκει σύμφωνη και πιστεύω βρίσκει και πολλούς από εσάς επίσης σύμφωνους. Δυο εικόνες λοιπόν θετικές και οι δύο και πολλές ακόμη εικόνες στην ανάπτυξη του έργου του ποιητικού.

Επειδή, όπως είπα, η επαφή μου με την ποίηση είναι μάλλον περιορισμένη δεν θ' αναφερθώ περισσότερο σε αυτό το κεφάλαιο. Θα μείνω στη θέση ότι μάλλον η εικόνα της γυναίκας που διαμορφώνεται από τον ποιητικό λόγο είναι θετική.

Και θα κλείσω το κεφάλαιο μ' ένα τετράστιχο του Ελύτη, που για μένα δίνει μια μοναδικά ολοκληρωμένη εικόνα της γυναίκας. Λέει, λοιπόν, ο ποιητής: «Πριν απ' τα μάτια μου ήσουν φως, πριν από τον έρωτα έρωτας κι όταν σε πήρε το φιλί, γυναίκα...»

Στο τραγούδι τώρα τα πράγματα μάλλον είναι πιο άγρια. Προβάλλονται κυρίως εικόνες γυναικών που είναι κακούργες ερωμένες, άπιστες, άκαρδες, αχάριστες, πλανεύτρες. Δηλαδή, έχουμε στην πλειονότητα την ανάδειξη αρνητικών εικόνων. Οι γυναίκες στο τραγούδι είναι θηλυκά όχι με την έννοια της θηλυκότητας, αλλά με την έννοια των πονηρών, χαμηλού επιπέδου ατόμων. Είναι υπαίτιες και ένοχες για τα δεινά των ανδρών συντρόφων τους.

Χαρακτηριστικές είναι εικόνες των γυναικών στα ρεμπέτικα. Η ωραία γυναίκα φεύγει πάντα, γυρεύει άλλους κι εγκαταλείπει τον σύτροφό της γεμίζοντας μαρτύρια τη ζωή, έλεγε ο Τσιτσάνης. Ωστόσο

υπάρχουν και εκπλήξεις. Και μάλιστα μας έρχονται από το μακρινό παρελθόν. Ίσως η πρώτη τραγουδιστική φεμινιστική εικόνα γυναίκας μας έρχεται από το 1908, από την οπερέτα του Θεόφραστου Σακελλαρίδη, η οποία αναφέρθηκε και πριν από ένα συνομιλητή μας.

Τραγουδούσε, λοιπόν, τότε η Σωτηρία Ιατρίδη το πολύ γνωστό «*Εγώ είμαι η νέα γυναίκα που θα καπνίζω και θα ψηφίζω, η κάθε μια μας αξίζει για 10, δεν δίνω γι' άντρα έναν παρά*». Από το 1908 μέχρι σήμερα θα περίμενε κανείς να έχει αλλάξει η εικόνα της γυναίκας στην πραγματικότητα. Αλλά δυστυχώς υπάρχουν πισωγυρίσματα. Τα στερεότυπα κυριαρχούν και ίσως το μόνο που κρατούν κυριαρχικά οι γυναίκες είναι ότι καπνίζουν –δυστυχώς, βέβαια, κι εγώ μαζί τους...

Για να είμαστε δίκαιοι και ακριβείς, δεν προβάλλουν, δεν διαμορφώνουν όλα τα τραγούδια αρνητικές εικόνες γυναικών. Υπάρχουν εναλλαγές. Στην δεκαετία του '70 συναντάμε τον «σερ» του ελληνικού τραγουδιού, τον Γρηγόρη Μπιθικώτση, να διαμορφώνει την εικόνα μιας γυναίκας που αξίζει τον σεβασμό, που κερδίζει επάξια τον τίτλο της πραγματικής κυρίας στο «*Μια γυναίκα φεύγει, μια σωστή κυρία*».

Αξίζει ν' αναφέρουμε ένα ακόμα φεμινιστικό τραγούδι που εκφράζει την έκπληξη και την απορία των ανδρών για την απελευθέρωση της γυναίκας. Δίνει την εικόνα της ανεξάρτητης γυναίκας. Κι αυτό το τραγούδι βέβαια είναι η «Βαλεντίνα» του Μητσάκη που έλεγε: «*Αχ, Βαλεντίνα, αχ βρε τσαχπίνα, μόρτικα κομμένα τα μαλλιά σου, σαν αγοροκόριτσο η μιλιά σου... Έχεις κούρσα και σωφάρεις κι όπου θέλεις ρεμιζάρεις, έγινες και σωφερίνα κι όπως πας σε λίγα χρόνια θα φορέσεις παντελόνια, Βαλεντίνα, Βαλεντίνα...*»

Στο σύγχρονο ρεπερτόριο συναντάμε τραγούδια που αναπαράγουν την εικόνα της γυναίκας μυστήριο με χαρακτηριστικό το τραγούδι του Στράτου Διονυσίου «*Της γυναίκας η καρδιά είναι μια άβυσσος, πότε κόλαση και πότε ο παράδεισος...*»

Διανύοντας εν τάχει την απόσταση από το 1908 και το πρώτο φεμινιστικό τραγούδι ως σήμερα που η γυναίκα στα τραγούδια fast food έχει ξανά την εικόνα της άπιστης, της πέτρας του σκανδάλου, της ελα-

φράς ηθικής ίσως, θα λέγαμε ότι στα 100 χρόνια που πέρασαν, τα στερεότυπα συνεχίζουν να διαμορφώνουν αρνητικές εικόνες γυναικών με αμφίβολης ποιότητας μουσική υπόκρουση. Και αναφερόμενοι στα fast food του σήμερα, μόλις χθες μιλώντας μ' έναν φίλο έμαθα τους στίχους ενός τραγουδιού που ερμηνεύει μια πολύ γνωστή τραγουδίστρια, η Άννα Βίση στο τελευταίο της CD και έπαθα από τις εικόνες που δημιουργεί για τη σύγχρονη γυναίκα.

Τραγουδά λοιπόν η ερμηνεύτρια επιχειρώντας να τονίσει τη διαφορετικότητά της από τις άλλες γυναίκες: «Μπορείς απόψε να βγεις μ' όλες τις τσούλες της γης, βγες μπροστά δυνατά για νέους έρωτες... Να βρεις κορίτσια σωστά για να χαρεί κι η μαμά. Στην πυρά, στην πυρά, με τις ξενέρωτες...»

Και συνεχίζει για ν' αυτοπροσδιοριστεί: «Πες πως είμαστε κι οι δυο αλλού γι' αλλού... εντάξει, ας μην πάθουμε και κρίση πανικού. Να βρεις καμιά να της μιλάς για γήπεδα και γκολ κι άσε τις γυναίκες που γουστάρουν μια ζωή rock'n' roll...». Έμεινα άφωνη ακούγοντας το τραγούδι και λέω να παραμείνω άφωνη καθώς ο στίχος είναι απόλυτα εύγλωττος.

Ερχόμαστε τώρα στην τρίτη κατηγορία, τον διαφημιστικό λόγο. είτε μιλάμε για τηλεοπτική διαφήμιση είτε μιλάμε για ραδιοφωνική, οι εικόνες είναι σχεδόν ίδιες. Απλώς στην τηλεόραση ο λόγος ενισχύεται και από την εικόνα.

Γενικά, στην διαφήμιση λόγος και εικόνα διαμορφώνουν σταθερές εικόνες εμπνευσμένες από τα στερεότυπα που έχουν χτιστεί χρόνια τώρα. Είναι οι εικόνες της γυναίκας αντικειμένου του πόθου, της γυναίκας γατούλας, της κουτοπόνηρης που έχει ως μόνο στόχο να τυλίξει τον άντρα, να τον πείσει να της πάρει ένα διαμάντι ή έστω έναν καναπέ, της γυναίκας χαρωπής νοικοκυρούλας που έχει όμως ανάγκη την πνευματική υποστήριξη του άντρα για να καταλάβει πώς λειτουργεί το νέο πλυντήριο ή πώς ρυθμίζεται το DVD.

Και ακόμα της γυναίκας που μόνο της μέλημα είναι να έχει τις σωστές σωματικές αναλογίες ίδιες με αυτές του μοντέλου που βγαίνει στην πασαρέλα, στην τηλεόραση και εξ αυτού κυκλοφορεί στα in στέ-

κια με in άντρες οι οποίοι βέβαια στο σπίτι την καταχειριάζουν ή που την έχουν δανειστεί από το πρακτορείο για μια βραδιά για να κάνουν το κομμάτι τους..

Όλα αυτά δείχνουν ν' απωθούνται από το μυαλό της γυναίκας που τα βλέπει στην τηλεόραση και κρατά μόνο την αστραφτερή εικόνα χωρίς να σκέφτεται τι γίνεται όταν σβήνουν τα φώτα. Άλλωστε - είπαμε - το πρότυπο της γυναίκας, στην οποία απευθύνεται η διαφήμιση και απευθύνονται οι τηλεοπτικές εκπομπές, είναι αυτό της γυναίκας με χαμηλό πνευματικό επίπεδο.

Κι εδώ, βέβαια, υπάρχουν εξαιρέσεις. Πού και πού εμφανίζονται γυναίκες αορίστως δυναμικές, σίγουρα σέξι, όταν π.χ. διαφημίζεται ένα μικρό γρήγορο αυτοκίνητο. Ωστόσο, σημειώστε ότι, όπως προκύπτει από έρευνα αγοράς, οι διαφημίσεις ακριβών μεγάλων αυτοκινήτων δεν απευθύνονται ποτέ σε γυναίκες. Γιατί η εικόνα που έχουν διαμορφώσει οι διαφημιστές για τη γυναίκα του σήμερα δεν ξεφεύγει από το στερεότυπο της γυναίκας που είναι καλή για να βάζει τα πιάτα και τα ρούχα, αλλά όχι για να οδηγεί ένα μεγάλο ακριβό αυτοκίνητο, το οποίο ταιριάζει μόνο σε άντρες με μεγάλο κοινωνικό status. Έχουμε κι εδώ λοιπόν επανάληψη της εικόνας της γυναίκας που δεν μπορεί να ξεπερνά ένα όριο.

Συμπερασματικά, θα έλεγα ότι ο λόγος σε τηλεόραση, ραδιόφωνο, ποίηση, τραγούδι και διαφήμιση διαμορφώνει κυρίως εικόνες γυναικών με περιορισμένη αντίληψη με όρια στο τι μπορεί να κάνουν, με σταθερούς ρόλους, μάνας, ερωμένης, νοικοκυράς. Και, φυσικά, οι ρόλοι αυτοί, όταν αποδίδονται στις σωστές τους διαστάσεις, δεν είναι πάντα υποτιμητικοί. Μόνο που δεν αποδίδονται συνήθως έτσι.

Σε όλα αυτά που ανέφερα, ο λόγος ήταν των άλλων, των δημοσιογράφων, των στιχουργών, των διαφημιστών. Τίθεται, λοιπόν, το ερώτημα κατά πόσον οι γυναίκες που ακούν αυτό τον λόγο των άλλων ταυτίζονται με τα πρότυπα που δημιουργούνται. Κατά πόσον ταυτίζονται με αυτές τις εικόνες, με αυτό τον λόγο. Θεωρητικά θα μπορούσε να πει κανείς, συνυπολογίζοντας την θεαματικότητα, την ακρο-

αματικότητα, την καταναλωτική επιτυχία των διαφημίσεων, την επιτυχία των τραγουδιών ότι ναι, ταυτίζονται με αυτές τις εικόνες ή έστω δεν ενοχλούνται απ' αυτές.

Ή βολεύονται υιοθετώντας κατά περίπτωση εικόνες και ρόλους αντιφατικούς που κυμαίνονται από αυτόν της ευσυνειδήτης νοικοκυράς, της συζύγου, της μοιραίας βαμπ αλλά και του αψεγάδιαστου μανεκέν. Ωστόσο, αυτό το «ναι», αναγνωρίζουν τον εαυτό τους μέσα σ' αυτές τις εικόνες που προβάλλονται είναι θεωρητικό καθώς συνολική απάντηση από ανάλογη έρευνα δεν υπάρχει.

Θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούμε στον λόγο των «επώνυμων» γυναικών, γυναικών επιτυχημένων που, ασκώντας το επάγγελμά τους, διαμορφώνουν με τον λόγο τους εικόνες πρότυπα γυναικών: Πολιτικοί, δημοσιογράφοι, ηθοποιοί, υψηλόβαθμα στελέχη εταιρειών παράγουν με την παρουσία τους και τον λόγο τους αναβαθμισμένες εικόνες της γυναίκας. Έτσι οι εικόνες επώνυμων γυναικών συνυπάρχουν με τις εικόνες ανώνυμων γυναικών. Ωστόσο, δεν υπερισχύουν οι εικόνες των επιτυχημένων καθώς είναι λίγες ποσοτικά.

Δώστε μου ένα λεπτό ακόμη για μια αναφορά σ' ένα νέο είδος λόγου που έρχεται και δεν ξέρουμε τι εικόνες θα διαμορφώσει. Είναι ο ψηφιακός λόγος, μια πραγματικότητα της εποχής που θ' αλλάξει πολλά. Πολύ καινούργια πραγματικότητα όμως ακόμα. Το βέβαιο είναι ότι ζούμε μέσα σ' αυτή την αλλαγή και ως εκ τούτου δεν μπορούμε ν' αποτιμήσουμε την έκταση και το βάθος της. Απλώς την καταγράφουμε και αυτήν ως έναν ακόμα παράγοντα του παιχνιδιού.

Καταλήγοντας, και επειδή η σημερινή συζήτηση γίνεται με αφορμή βέβαια την ημέρα της γυναίκας που κατ' ουσία δίνει την αφορμή να δούμε πόσο έχουν αλλάξει τα πράγματα στις σχέσεις των δυο φύλων, πόσο τελικά έχει επιτευχθεί η ισότητα των δυο φύλων, θα λέγαμε ότι είναι πολύ λίγα αυτά που έχουν αλλάξει. Παρά την επιφανειακή εικόνα της αλλαγής, παρ' ότι οι γυναίκες έχουν αλώσει πολλά ανδρικά οχυρά, οι εικόνες που διαμορφώνει ο σημερινός λόγος για τις γυναίκες ελάχιστα έχουν διαφοροποιηθεί από τα στερεότυπα των τελευταίων 100 χρόνων.

Κι αν δεχθούμε την σκωπτική ρήση ότι «τα πρώτα 100 χρόνια είναι δύσκολα, μετά όλα φτιάχνουν», περάσαμε τα δύσκολα και είναι καιρός να δρέψουμε καρπούς, είναι καιρός να διαμορφώσουμε μέσα από τον δικό μας προσωπικό μας λόγο και μέσα από την αντίσταση στον υποτιμητικό συχνά λόγο των άλλων, την δική μας καθαρή εικόνα. Ν' αυτοπροσδιοριστούμε και μέσα από την αυτογνωσία να γίνουμε οι γυναίκες που θέλουμε, οι γυναίκες που αξίζουμε. Ευχαριστούμε.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Πολύ ωραία μας τα είπε ο χειμαρρώδης λόγος της κας Θεοδωρακάκη. Κατέληξε στη θλιβερή διαπίστωση βέβαια ότι στα 100 χρόνια δεν άλλαξε τίποτα αλλά ευτυχώς είναι τα πιο δύσκολα και τα έχουμε πλέον πίσω μας.

Έκανε εκτεταμένες αναφορές, πιο πολύ απ' όλους στον τραγουδιστικό λόγο και φαίνεται ότι έχουμε να κάνουμε με μια κυρία του ραδιοφώνου, που ξέρει τον κόσμο από μέσα, έκανε συζήτηση για τον ραδιοφωνικό λόγο, τον ειδησεογραφικό λόγο, τον τηλεοπτικό λόγο, που είναι προσαρμοσμένος βέβαια στο life style, στον διαφημιστικό λόγο, στον ποιητικό λόγο με αναφορές στον Ελύτη και την θλιβερή πάλι διαπίστωση ότι δεν υπάρχουν εκπομπές λόγου στο ραδιόφωνο.

Φροντίστε το κι εσείς λίγο αυτό τώρα που είστε στον «Λάμψη», να έχετε μια εκπομπή λόγου. Εγώ μπορώ να σας βρω ανθρώπους των γραμμάτων, υπάρχουν. Το κρατικό ραδιόφωνο ακόμα έχει εκπομπές λόγου, όχι όμως όσες είχε κάποτε, την δεκαετία του '70 μετά τη μεταπολίτευση, που υπήρξε μια ανθοφορία και είχαμε πολλές εκπομπές λόγου στο ραδιόφωνο, σιγά-σιγά όμως έχουν κι αυτές εκπέσει.

Τέλος, έκανε λόγο για τον ψηφιακό λόγο, του οποίου φυσικά δεν ξέρουμε το βάθος και την έκταση αλλά φαίνεται ότι θα έχει και βάθος και έκταση..

Τον λόγο θα δώσω τώρα στον κ. Συριόπουλο, ο οποίος είναι Διευθυντής Εκδόσεων της ΕΡΤ. Αφού τελειώσει την εισήγησή του ή στην αρχή, θα ήθελα να μας πει δυο λόγια για τις εκδόσεις της ΕΡΤ γιατί δεν τις ξέρουμε. Ευχαριστώ.

Γ. ΣΥΡΙΟΠΟΥΛΟΣ: Κυρίες και κύριοι Σύνεδροι, οι προλαλήσαντες, στη

σημερινή ημερίδα, παρουσίασαν ανάγλυφα και ολοκληρωμένα τη σχέση Γυναίκας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, εντοπίζοντας πολλά κενά, πολλά αβαθή και ακόμη περισσότερα ελλείμματα ως προς την πρόθεσή μας να επιβεβαιώσουμε στην πράξη πως το ζήτημα της ισότητας των φύλων αποτελεί θεωρητική ανησυχία.

Είναι σαφές ότι τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει πολλά βήματα προς την κατεύθυνση της ισότητας του γυναικείου φύλου με το ανδρικό σε όλους τους τομείς. Είναι, όμως, ταυτόχρονα υποκριτικό να υποστηρίζουμε πως η ενίσχυση του όποιου θεσμικού πλαισίου έχει επιτύχει τα ιδεατά αποτελέσματα.

▶ Η διεξαγωγή διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για τις γυναίκες το 1995 στο Πεκίνο και η συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στη συνάντηση αυτή αποτέλεσε συνέχεια των προσπαθειών που κατέβαλε η διεθνής κοινότητα για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Ειρωνεία της ιστορίας αποτελεί, βέβαια, το γεγονός ότι αυτή – η 4^η παγκόσμια διάσκεψη του ΟΗΕ για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των γυναικών – πραγματοποιήθηκε σε μια χώρα που έως σήμερα υστερεί σημαντικά στον τομέα της ισονομίας των πολιτών και ενισχύει με τις πολιτικές της και την εργασιακή εκμετάλλευση και τις φυλετικές διακρίσεις εις βάρος των γυναικών.

Προσδιορίστηκαν, τότε, δώδεκα τομείς που αποτελούν εμπόδιο στην προώθηση των γυναικών και απαιτούν συνεπώς ειδική δράση: γυναίκες και φτώχεια, εκπαίδευση και κατάρτιση των γυναικών, γυναίκες και υγεία, βία κατά των γυναικών, γυναίκες και ένοπλες συγκρούσεις, γυναίκες και οικονομία, γυναίκες, εξουσία και διαδικασία λήψης αποφάσεων, οι θεσμικοί μηχανισμοί για την προώθηση των γυναικών, τα ανθρώπινα δικαιώματα των γυναικών, οι γυναίκες και τα μέσα ενημέρωσης, γυναίκες και περιβάλλον, και τα κορίτσια.

Στην πρώτη παγκόσμια διάσκεψη για τις γυναίκες το 1975 στο Μεξικό ορίστηκαν οι τρεις στόχοι προτεραιότητας: ισότητα, ανάπτυξη και ειρήνη. Για την υλοποίηση των στόχων αυτών η διάσκεψη της

Κοπεγχάγης το 1980 απομόνωσε τρεις τομείς που απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή : ισότιμη πρόσβαση ανδρών και γυναικών στην εκπαίδευση, τις ευκαιρίες απασχόλησης και τις κατάλληλες υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης. Στη διάσκεψη του Ναϊρόμπι το 1985 δηλώθηκε για πρώτη φορά ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα αφορούν και τις γυναίκες, αποδίδοντάς τους νόμιμο δικαίωμα συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και στη διαχείριση όλων των ανθρωπιστικών υποθέσεων.

Μια ειδική σύνοδος του ΟΗΕ το 2000 με θέμα «Γυναίκες 2000: ισότητα των φύλων, ανάπτυξη και ειρήνη στον 21ο αιώνα» (Πεκίνο + 5, όπως ονομάστηκε), εξασφάλισε τη συνέχεια της τέταρτης παγκόσμιας διάσκεψης για τις γυναίκες. Αλλά μάλλον δεν επέλυσε πολλά ζητήματα στις περισσότερες περιοχές του πλανήτη.

Είναι θετικό, ωστόσο, ότι σε ευρωπαϊκό επίπεδο έγιναν σημαντικά βήματα.

Η Ένωση θεωρεί, με ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής από την 1^η Ιουλίου 1995 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο την ισότητα των γυναικών και των ανδρών ως θεμελιώδη αρχή. Τα δικαιώματα των γυναικών και των κοριτσιών χαρακτηρίζονται “αναφαίρετα και αδιαίρετα και αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των παγκόσμιων ανθρωπίνων δικαιωμάτων”.

Οι πολιτικές και τα προγράμματα πρέπει να τονίζουν τα μέτρα υπέρ της αναγνώρισης του βασικού ρόλου των γυναικών στις κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές διαδικασίες, της συμμετοχής των γυναικών στη λήψη των αποφάσεων και της απόκτησης οικονομικής ανεξαρτησίας.

Επιπλέον εκφράστηκε η προτροπή να εισαχθούν ειδικά μέτρα ώστε να εξασφαλιστεί η ενσωμάτωση του ζητήματος της ισότητας των ευκαιριών ανδρών και γυναικών σε όλες τις πολιτικές της Ένωσης, με στρατηγικούς στόχους:

- την κύρωση και την εφαρμογή της συνθήκης σχετικά με την εξάλειψη των διακρίσεων εις βάρος των γυναικών
- την ενίσχυση της νομοθεσίας που αφορά τη βία, τη σεξουαλική

- παρενόχληση και τη σεξουαλική εκμετάλλευση των γυναικών
- την υποστήριξη των μέτρων που ενισχύουν το ρόλο των μη κυβερνητικών οργανισμών που παρέχουν περισσότερες ευθύνες στις γυναίκες
 - την ενθάρρυνση και επιτάχυνση, μέσω ενεργειών υποστήριξης, της συμμετοχής των γυναικών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε όλους τους δημόσιους και πολιτικούς οργανισμούς
 - το δικαίωμα των γυναικών να αποφασίζουν, ως άτομα υπεύθυνα και ελεύθερα, για τον αριθμό των παιδιών, το διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ δύο γεννήσεων, τη χρονική στιγμή της εγκυμοσύνης
 - τη λήψη μέτρων για τον τερματισμό του κάθετου και οριζόντιου διαχωρισμού στην αγορά εργασίας
 - την ενθάρρυνση των αλλαγών στην οργάνωση της εργασίας έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η δίκαιη κατανομή των καθηκόντων στην εργασία και στο σπίτι, λήψη μέτρων που αποβλέπουν στην εναρμόνιση των προσωπικών, κοινωνικών και επαγγελματικών καθηκόντων.
 - την ισότητα των ευκαιριών σε όλες τις πολιτικές και εργασιακές προοπτικές στα κράτη μέλη.

Σήμερα βρισκόμαστε σε φάση δυναμικής επανεκκίνησης αντίστοιχων οδηγιών διεθνώς. Η UNESCO αναπτύσσει πρόγραμμα δράσης για την περίοδο 2008-2013 για την Ισότητα των Φύλων, ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει υιοθετήσει κατευθυντήριες γραμμές με προγραμματισμό δράσεων για την περίοδο 2007-2013.

▶▶ Προσεγγίζοντας τη θεματική ενότητα του «λόγου ως εργαλείο διαμόρφωσης της εικόνας της Γυναίκας» είναι χρήσιμο να θυμηθούμε το γνωστότατο χωρίο του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου με το οποίο ξεκινά το Ευαγγέλιό του. "Έν αρχή ην ο Λόγος, και ο Λόγος ην προς τον Θεόν, και Θεός ην ο Λόγος. Ούτος ην εν αρχή προς τον Θεόν. Πάντα δι' αυτού εγένετο ουδέ εν ό γέγονεν". Ο Λόγος του Ευαγγελιστή σε ακριβή μετάφραση των εδαφίων 1/α-3 δεν υστερεί, έως σήμερα, σε

στοχαστικότητα: [1] “Αρχικά ήταν ο Λόγος. Και ο Λόγος ήταν προς το Θεό. [2] Αυτός ήταν αρχικά προς τον Θεό. [3] Όλα έγιναν μέσω αυτού, και χωρίς αυτόν δεν έγινε ούτε ένα το οποίο έγινε”.

Οφείλουμε να επισημάνουμε ότι ο «λόγος» με τη φιλοσοφική έννοια του όρου ως εκλογίκευση και επικοινωνία του φαντασιακού κόσμου των κοινωνιών και των ανθρώπων και ο «λόγος» ως αποκρυστάλλωση των κωδίκων που αναπτύσσει μια κοινωνία στην εξέλιξή της περνά μέσα από βαθιές φιλοσοφικές, γλωσσολογικές, ψυχολογικές έρευνες και θεωρίες στις οποίες δεν θεωρώ τον εαυτό μου “ειδικό”. Αλλά δεν πιστεύω ότι και οι “ειδικοί” μπορούν να καταλήξουν σε ασφαλή συμπεράσματα – και κυρίως συνταγές – που να ανατρέπουν μια θλιβερή πραγματικότητα σε ό,τι αφορά την κυρίαρχη άποψη για την εικόνα της Γυναίκας. Άποψη, που αρνείται να αποδομήσει αρχέτυπα στερεότυπα ή σεξιστικά χαρακτηριστικά σε χωρία του έντυπου ή ηλεκτρονικού Τύπου.

Ο “μιντιακός λόγος”, ανεξαρτήτως από τον εκφραστή του (άνδρα ή γυναίκα) δεν απελευθερώνει νοητικές δυνάμεις υπέρβασης του φυλετικού διαφορισμού. Αντιθέτως ταλαντεύεται, καθημερινά, μεταξύ αυστηρών πατριαρχικών προτύπων και διεκδικητικών φεμινιστικών αντιλήψεων. Αφενός υπηρετεί τα πλέον ποταπά ανθρώπινα ένστικτα, αφ’ ετέρου παρεκκλίνει της θεσμικής επιταγής – εξαιτίας και της διπλής άρνησης πάνω στην οποία οικοδομήθηκε το φεμινιστικό μοντέλο της δεκαετίας του ’70. Δηλαδή, της απόρριψης και της παραδοσιακής εικόνας της «θηλυκότητας» και της εικόνας της εξομείωσης με το ανδρικό μοντέλο.

Θηλυκότητα και ανδρισμός εμφανίζονται ως δύο όψεις του ίδιου εγκλωβισμού [Picq, 1997] από τον οποίο οι γυναίκες έπρεπε να ξεφύγουν, αλλά, αυτή η διττή διεκδίκηση εξελίχθηκε σταδιακά στη διαίρεση του κινήματος σε δύο τάσεις: η πρώτη δίνει προτεραιότητα στην ισότητα των ατόμων, θεωρώντας τη διαφορά των φύλων δευτερεύουσα, ενώ, η δεύτερη διεκδικεί –αντίστροφα- την επιβεβαίωση της γυναικείας ιδιαιτερότητας [Dharvenas, 1995].

Εν τέλει, ο τομέας που φαίνεται να αντιστέκεται περισσότερο στην εξίσωση των θέσεων ανάλογα με το φύλο είναι ο τομέας της εξου-

σίας. Της κάθε εξουσίας. Από το νοικοκυριό και τον καταμερισμό των οικιακών καθηκόντων ανάμεσα στο ζευγάρι (πλύσιμο για τη γυναίκα, βαριές εργασίες για τον άνδρα, διαπραγματεύσιμα καθήκοντα στην κηπουρική) έως την κατάκτηση επαγγελματικών θέσεων με σύγχρονους όρους απαιτητικής και ανταγωνιστικής καριέρας.

Και σε αυτή την αέναη φυλετική διαπάλη ο δημοσιογραφικός λόγος δεν υπήρξε ποτέ ούτε αμέτοχος ούτε αθώος. Ο γερμανός κοινωνιολόγος Niklas Luhmann (1996) αποδίδει στον δημοσιογραφικό λόγο ευρύτερη γνωστική λειτουργία, αναγάγοντάς τον όχι μόνο σε εργαλείο εκφοράς σκέψεων αλλά και σε είδος εγκυκλοπαιδικής αναφοράς. “Ό,τι γνωρίζουμε για την κοινωνία μας, αλλά και για ολόκληρο τον κόσμο όπου ζούμε το γνωρίζουμε από τα Μέσα”, είχε πει.

Αντλώ περικοπές από το πόνημα του Κώστα Σαρδελή που αναφέρεται στη δημοσιογραφική μορφή του Βλάση Γαβριηλίδη για να σας μεταφέρω, αυτολεξεί, σχετικούς προβληματισμούς που διατυπώθηκαν στην εφημερίδα *Απογευματινή* το 1896. Στις 28 Απριλίου εκείνης της χρονιάς ο Εμμανουήλ Ροϊδης δημοσίευσε εκτενή μελέτη *περί γραφουσών Ελληνίδων*, εξ αφορμής της τότε εκδόσεως τόμου διηγημάτων της κυρίας Αρσινόης Παπαδοπούλου.

Αρχικώς, ο συγγραφέας διετύπωνε τη γνώμη ότι *«αι γράφουσαι γυναίκες δεν πρέπει να μετενδύονται γράφουσαι εις άνδρας, αλλά να αρκούνται εις μόνα του φύλου των τα χαρίσματα, την λεπτότητα, την χάριν, την φιλοκαλίαν, την ευαισθησίαν ή και την πονηρίαν»*. Και προσέθετε: *«Γυνή σοβαρευομένη και στομφολογούσα προξενεί την αυτήν σχεδόν εντύπωσιν, ως αν ηρήσκετο να επιδεικνύει μεγάλην γρόνθον ή χονδρήν φωνήν»*.

Ο Ροϊδης επιτίθετο κατά των φεμινιστικών τάσεων που εκδηλώνονταν τότε στην Ελλάδα, με σημαντικότερο αίτημα την εγγραφή φοιτητριών στο Πανεπιστήμιο και ήταν εναντίον *«πάσης χειραφεσίας της γυναικός»*, χωρίς όμως να αρνείται την ανάγκη συμμετοχής των Ελληνίδων *«εις τον πνευματικόν βίον του Έθνους»*. Πάντοτε, όμως, *«ουχί επί θυσία των γυναικείων αυτών προσόντων, αλλά δια της καλλιέργειας και αναδείξεως τούτων»*.

Στον από εντύπων φιλολογικό πόλεμο της εποχής πήρε αντίθετη θέση ο συνάδελφός του στην «Ακρόπολη» – αργότερα Διευθυντής του «Έθνους» - Δημήτρης Καλαποθάκης, σχολιάζοντας κατά των απόψεων του Ροϊδη ότι *«όπως πολλοί άνδρες συγγραφείς γυναικίζουν, χωρίς δι' αυτό και να πάψουν να είναι μεγάλοι, έτσι ουδείς δύναται να κατηγορήσει τας φιλολογούσας Ελληνίδας δια την ανδρικότητά των»*.

Λίγες ημέρες αργότερα η Καλλιρόη Παρρέν χαρακτηρίζει από την *Εφημερίδα των Κυριών «χυδαίας ύβρεις»* τα γραφόμενα του Ροϊδη, ξεσπώντας έτσι δημοσιογραφικός πόλεμος με όπλο τον λόγο.

Ο θολός – από φεμινιστικής απόψεως – προβληματισμός της κ. Παρρέν στην *Εφημερίδα των Κυριών* η οποία διετύπωνε ενστάσεις ως προς το δικαίωμα των υπηρετριών να *«ενδύονται ως Κυρίες ξοδεύοντας τα χρήματά των εις ραπτρίας και καπελλωνόμεναι!»* εξαγρίωσε τον ανθρωπιστή Γαβριηλίδη και στη στήλη του *Λακωνικά* εκφράζει την αγανάκτησή του. *«Ενομιζαμεν – έγραφε – ότι η Εφημερίς των Κυριών εκδίδεται δια τας γυναίκας. Χθες όμως μας απέδειξε ότι εννοεί να δρα μόνον υπέρ των Κυριών»*.

Σε αντιστοιχία σύγχρονων όρων, η ιστορία – σχολιάζει, 110 χρόνια αργότερα, ο Κώστας Σαρδελής – *θυμίζει εκείνες τις φεμινίστριες που αγωνίζονται σήμερα για την έξοδο των γυναικών από το σπίτι, αλλά την ... είσοδο σε αυτό υπηρετριών γιατί πρέπει κάποιος να κάμει τις δουλειές*.

Ο δημοσιογραφικός πόλεμος περί γυναικών έδωσε αφορμή στον Βλάση Γαβριηλίδη να γράψει μια μακροσκελή μελέτη με τίτλο «Αι γυναίκες», την οποία δημοσίευσε σε συνέχειες στην *Ακρόπολη* τον Ιούνιο του 1896, με το ψευδώνυμο *Ριζοσπάστης*.

«Η γυνή είναι μόνον γυνή ή και άνθρωπος συγχρόνως;» Διερωτάται. Και συνεχίζει: *«Ενώ φυσιολογικώς διαφέρει ως προς το γένος από τον άνδρα, συγχρόνως πάλιν φυσιολογικώς και ανθρωπολογικώς και φρενολογικώς δεν έχει όσας ομοιότητας προς αυτόν; Είναι, λοιπόν, σωστόν το λεγόμενον και μασσώμενον υπό ανδρών και γυναικών, ότι η γυνή είναι μόνον μήτηρ και μόνον σύζυγος και μόνον αδελφή και μόνον νοικοκυρά και τίποτε άλλο; Είναι σωστόν, ότι άλ-*

λως αισθάνεται η γυνή και άλλως ο ανήρ; Ό,τι γυνή σκεπτομένη και γράφουσα ως ανήρ, παραβιάζει το είδος τη, κατά το λέγειν του κυρίου Εμμανουήλ Ροΐδου γίνεται ανδρογυναίκα; Ότι καθόλα πρέπει να είναι αυτή λεπτοτέρα, λειοτέρα, τρυφερωτέρα, κατά την αυτήν αναλογίαν περίπου την μεταξύ λύκου ή τσακαλίου και δορκάδος ή πέρδικος ή μεταξύ πετρελαίου και μέλιτος, ούζου και ανθοσμίου;

Αυτά φαίνονται φρονούντες οι πλείστοι και αι πλείσται των συγχρόνων μου Ελλήνων και Ελληνίδων, τα οποία, μη συμμεριζόμενος, τολμώ να εξηγήσω ενταύθα το διατί...

Νομίζω, συνεχίζει ο Γαβριηλίδης, ότι αυτή η περί γυναικός ως ιδιαιτέρου, όλως διόλου όντος μηδέν κοινόν έχοντος με τον άνδρα, αφηρημένη ιδέα, είναι μία εκ των πολλών προλήψεων, υπό τας οποίας μαστίζεται το κακόμοιρον ανθρώπινον γένος χωρίς να θέλει, ένεκα της φυσιολογικής και νευρικής αυτού πτωχείας. Αλλ' η φύσις, η πραγματικότης, η ιστορία απορρίπτουν την πρόληψιν, ως η μηχανή η καθαρίζουσα τον σίτον από τα σκύβαλα. Υπό το κράτος της προλήψεως αυτής δύο είναι τα περί γυναικός κρατούντα ρεύματα: Το έν φαινομενικώς μόνον υπέρ αυτής, το άλλο πραγματικώς εναντίον της...

[...] Αφού η γυνή δεν είναι ίση ή ομοία προς τον άνδρα, εξαιρουμένης της φυσιολογικής ποικιλίας, εξ ανάγκης καθίσταται ανώτερα ή κατώτερα αυτού.

Στη συνέχεια του δοκιμίου του ο Γαβριηλίδης, πρωτοπόρος κοινωνικός επαναστάτης για την εποχή του, εξηγεί πως τόσο κατά τις προλήψεις όσο και κατά τις περιστάσεις αμφότεροι άνδρες και γυναίκες είναι ανώτεροι και κατώτεροι. Επιδιώκει, δηλαδή, να εξομαλύνει με ρεαλισμό τη φυλετική ανταγωνιστικότητα, αναβαθμίζοντας τη γυναίκα στο κοινωνικό γίγνεσθαι και περιορίζοντας την ανδρική αυταρχικότητα εκεί που η τραχύτητα είναι απολύτως απαραίτητη.

Αυτή η παραδοχή -όσο κι αν ακούγεται αυτονόητη - στη σύγχρονη πραγματικότητα προκαλεί βαθιές ρωγμές και στην κοινωνική και στην επαγγελματική συνύπαρξη ανδρών - γυναικών.

Το ισοζύγιο είναι, βεβαίως, ανισοσκελές, καθώς ευνοεί -σε πολ-

λές στατιστικές- τους άνδρες. Αλλά και, η επιθετική διεκδικητικότητα ορισμένων φεμινιστικών αντιλήψεων δεν είναι άμοιρη κριτικής. Επί παραδείγματι, οι αναρίθμητες γυναικείες οργανώσεις διαφόρων διεκδικήσεων δεν εξισορροπούνται με την ύπαρξη αντίστοιχων ανδρικών οργανώσεων. Κι αυτό αν δεν συνιστά ένδειξη προθέσεων επικυριαρχίας επί του ανδρικού φύλου αποτελεί, μάλλον, διάθεση μεγέθυνσης των γυναικείων ζητημάτων με φυλετικό προσανατολισμό. Τάση που συντηρεί ένα φαύλο κύκλο βερμπαλισμών, μια διαρκή επίκληση θεσμοθέτησης ποσοτικών – αλλά όχι και ποιοτικών – μεριδίων στην αγορά εργασίας, μιαν ανθρωπιστική ασυνεννοησία, και τελικά μεροληπτική αντίληψη στη έννοια της αλληλεξάρτησης φύλων και φυλών.

▶▶▶ Η γυναίκα «θύμα» αυτο-αναπαράγεται καθημερινά στον έντυπο ή ηλεκτρονικό Τύπο, όχι μόνο με ειδησεογραφικές αφορμές αλλά και ως σεναριακή συναισθηματική φόρμουλα. *“Άλλοτε οι γυναίκες είχαν θηλάσει με το στήθος τους τα βρέφη, τώρα θηλάζουν τους παραγωγούς του θεάτρου και του σινεμά”* είχε πει ο Γάλλος συγγραφέας Ζαν Κοκτό, για να στηλιτεύσει την οικειοθελή νεο-υποδουλωτική λογική της γυναίκας στο βωμό της διασημότητας.

Ασφαλώς, αδικούμε με αυτή την οπτική, τις γυναίκες που δεν υποστηρίζουν κενόδοξα δόγματα. Αλλά, η μιντιοκρατία που βιώνουμε αυτά τα πρότυπα προβάλλει. Και μόνον ως εξαιρέσεις παρουσιάζει γυναίκες που διακρίνονται στις επιστήμες, στις τέχνες, στην πολιτική, στη λογοτεχνία, στη χειρονακτική δεξιοτεχνία ή ακόμη στην απελευθέρωσή τους από την συχνά περιοριστική φεμινιστική ταυτότητα.

Από την αντίκρουση των ταμπού έως την ανάπτυξη κινημάτων με επικοινωνιακά, αλλά συχνά όχι ουσιαστικά, συνθήματα οι εξισωτικές διεκδικήσεις των φεμινιστικών κινημάτων διατυπώνονται κατά καιρούς με συγκεχυμένο ή ισοπεδωτικό, για τις ίδιες τις γυναίκες, τρόπο.

“Οι φιλόσοφοι μέχρι τώρα προσπαθούσαν να εξηγήσουν τον κόσμο, ενώ το θέμα είναι να τον αλλάξουμε”, είχε γράψει ο Μαρξ. Αλλά πώς θα κατακτηθεί αυτή η αλλαγή στις νοοτροπίες μας, στις φυλετικές σχέσεις μας, στις φεμινιστικές διεκδικήσεις δίχως να κινδυνεύ-

σουμε από υπερβολές, από μανιαϊσμούς (θεωρία πουδέχεται μόνο τις δύο αρχές του καλού και του κακού για την ερμηνεία των φαινομένων), από λόγους και μανιέρες ετεροβαρών ανατροπών;

Το αμερικανικής προέλευσης σύνθημα-κίνηση "We are One, We are Woman" ('80-'90) «Είμαστε μία, είμαστε γυναίκα» αμφισβητήθηκε από τις γυναίκες που δεν επιζητούσαν μια ενιαία ταυτότητα. Οι έγχρωμες, οι λεσβίες και οι γυναίκες που δεν βιώνουν την ανδρική κυριαρχία ως μορφή κυριαρχίας σε βάρος τους αποστασιοποιήθηκαν από το φαινόμενο αυτού του φεμινιστικού μύλου. Το «Όλοι για έναν και έναν για όλους», παραμένει αδιαμφισβήτητη ιστορική ιαχή των Τριών Σωματοφυλάκων, στο ομώνυμο μυθιστόρημα του Αλέξανδρου Δουμά.

Αλλά και στη Γαλλία του προκλητικού και ριζοσπαστικού λόγου η εμφάνιση, από τον Μάρτιο του 2003, της ομάδας "Ni Putes Ni Soumises" (ελληνιστί "Ούτε Πουτάνες Ούτε Υποταγμένες") στην προσπάθειά της να πολιτικοποιήσει τη σεξουαλικότητα ήρθε αντιμέτωπη με τα ίδια τα υποκείμενα που θέλησε να απελευθερώσει. Δηλαδή, τις νέες μουσουλμάνες που διεκδικούσαν μια ιδιαίτερη –πολιτισμική– εκδοχή του ισλαμικού φεμινισμού: "Ναι στο δικαίωμα της σωματικής αυτοδιάθεσης" που υποστήριξαν οι Γαλλίδες, αλλά και "Ναι στο δικαίωμα να φοράμε καλύπτρα" που ως εικόνα προκαλούσε οργή στις Γαλλίδες. Στον αντίποδα της προδιάθεσης πολιτικοποίησης των σεξουαλικών ζητημάτων η ομάδα "Ni Proxo Ni Macho", δηλαδή "Ούτε Προαγωγοί Ούτε Φαλλοκράτες", που εμφανίστηκε πάλι στη Γαλλία λίγο αργότερα από την προαναφερθείσα, θεωρεί αστήρικτο ένα αποκλειστικά γυναικείο εγχείρημα στο όνομα των επιζητούμενων κοινωνικών εξελίξεων.

Όπως παρατηρεί η κοινωνιολόγος Margaret Maruani, διευθύντρια ερευνών του Εθνικού Κέντρου Επιστημονικής Έρευνας (CNRS) της Γαλλίας, σε όλη την Ευρώπη τα δεδομένα άλλαξαν για το γυναικείο κίνημα, αλλά καθώς υποχωρούσε η μαχητικότητά του παραχώρησε τη θέση του σε ένα δίκτυο από οργανώσεις εξαρτημένες από την κρατική επιχορήγηση, οι οποίες όμως – ειδικά στη Γαλλία – ενδιαφέρονταν ελάχιστα για την κοινοβουλευτική σφαίρα.

Σε πολλές περιπτώσεις μαχητικών κινημάτων οι ηγεσίες δεν πέ-
ρασαν σε νεότερες γενιές, ενώ ο φεμινιστικός λόγος γίνεται πολλές
φορές υποκειμενικά καταγγελτικός, με άξονα την περιπτωσιολογία.

Συνοδοιπόρος των παραδοσιακών φεμινιστικών κινημάτων -στην
πλειοψηφία του- ο Τύπος παραδίδοντας τη σκυτάλη της λαϊκής απήχη-
σης στην Τηλεόραση ανέδωσε στις οθόνες μας μια αντιφατική διαλεκτι-
κή: από τη μια μετέτρεψε το σεξ σε γλωσσικό κώδικα, σκηνοθετώντας -
είτε διαφημιστικά είτε στοχαστικά είτε φιλικά - τις ενστικτώδεις ενορ-
μήσεις του κοινού, από την άλλη επενδύει στον νεο-πουριτανισμό εκ-
θέτοντας την ατομική ιδιωτικότητα σε εύπεπτες τηλεοπτικές λογικές. Θο-
λώνοντας στην ουσία τα όρια ανάμεσα στο ιδιωτικό και το δημόσιο.

Εξακολουθεί, δηλαδή, να μην διατυπώνεται στον δημόσιο λόγο η
πραγματικότητα παρά μια κυρίαρχη αντίληψη για την πραγματικότη-
τα. Μια αντίληψη που βασίζεται σε διαιωνιζόμενα στερεότυπα, επει-
δή, προσωπικά πιστεύω ότι, σε μεγάλο βαθμό συντηρούνται από τις
ίδιες τις γυναίκες.

Ωστόσο, κανείς, στο Δυτικό κόσμο, δεν μπορεί να ισχυριστεί σήμε-
ρα ότι είναι "πολιτισμικά αδαής", ανίκανος να αντιληφθεί τη διαφορά
ανάμεσα στην κοινωνική και την πολιτιστική υπόστασή του. Αντιθέτως,
όλοι είμαστε υποψιασμένοι και για τη χειραγώγηση των Μέσων Ενη-
μέρωσης και για την τυπολογία της αναγνωρισιμότητας που μας επι-
φυλάσσουν και για την κακοποίηση που μπορεί να υποστούμε, εκχω-
ρώντας δικαιώματα αμφισβήτησης της αξιοπρέπειάς μας στο βωμό της
δημοσιότητας. Η δηκτική επισήμανση αφορά στην υπερπληθώρα των
γυναικών που παρακολουθούν, συμμετέχουν και εν τέλει συντηρούν
ως τηλεοπτικά μοντέλα και στήλες τις δημοσιογραφίζουσες ακροβα-
σίες μεταξύ κοινωνικών δραμάτων και τηλε-ψυχανάλυσης.

Έτσι, ο λόγος αποκτά ιδιαίτερο ειδικό βάρος, αν αναλογιστεί κα-
νείς την αμφίδρομη σχέση του άτυπου προφορικού κειμένου με το
δημοσιογραφικό υποκείμενό του.

Η εικόνα της γυναίκας δεν διαμορφώνεται χωρίς γυναίκες. Κι εί-
ναι δική τους ευθύνη να αναλογιστούν την εικονική θυματοποίηση,

εκμετάλλευση ή κακοποίησή τους. Σε άλλες χώρες έχουν ήδη ξεκινήσει ευρεία προγράμματα τηλεοπτικής αγωγής. Αυτό που ονομάζεται media literacy αποσκοπεί στην εκπαίδευση στα Media, ώστε ο πολίτης να διακρίνει το χρήσιμο από το άχρηστο, το αξιοπρεπές από το κατακριτέο και να καταγγέλλει τις χειραγωγήσεις της πληροφόρησης, ξεχωρίζοντας την αλήθεια από το ψέμα.

Τα βασικά θέματα, ως προς την αντίληψη και τη νομική θωράκιση της ισότητας ανδρών – γυναικών, εκτιμώ ότι, έχουν σε μεγάλο βαθμό λυθεί. Κανένας δεν αμφισβητεί την ικανότητα των γυναικών σε θέσεις ευθύνης, το δικαίωμά τους στη μόρφωση, στην ισότητα των ευκαιριών, στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Κι ο αδέσμευτος δημοσιογραφικός λόγος συνηγορεί υπέρ τους. Όπως και ο λογοτεχνικός, και ο θεατρικός αλλά και ο φιλικός λόγος.

Η διακειμενικότητα, όμως, βασίζεται σε αφηγηματικές δομές. Κι οι περισσότερες από αυτές είτε αφορούν τηλεοπτικές σειρές, είτε αφορούν κινηματογραφικά έργα, είτε εστιάζουν στη “νομαδική υποκειμενικότητα” εκπομπών που διακινούν κουτσομπολιά, απευθύνονται στο κοινό που είναι πρόθυμο να τις αποδεχτεί.

Ειδικά ο τηλεοπτικός λόγος, απευθύνεται στο πλαίσιο μιας κοινότητας που δεν ορίζεται γεωγραφικά αλλά βάσει του κοινού γούστου που προκύπτει από μια κοινωνική κατάσταση την οποία όλοι μοιράζονται. Μια δυναμική προφορική κουλτούρα, αναπτύσσεται τότε – μεταξύ ομιλούσας εικόνας και τηλεθεατών – που προκαλεί πολιτισμική αλληλεπίδραση. Αμφίδρομη σχέση που εδράζεται σε κλίση. Ευδοκίμει με στερεότυπα, αναπτύσσεται με προκλήσεις και καταλήγει με εύπεπτη προπαγάνδα και κοινωνικών και πολιτικών και γλωσσικών μοτίβων. Το θηλυκό μεταλλάσσεται προκλητικά, η προοδευτικότητα μπατάρει και διαλεκτική απλά... “δεν υπάρχει”!

Αν αποδεχτούμε τη διάκριση, του Ουμπέρτο Έκο, μεταξύ “ανοιχτών” και “παραγωγικών” κειμένων ως διαφοροποίηση που αφορά για τα μεν “ανοιχτά” κείμενα τον αποκλεισμό εναλλακτικών σημασιών για τα δε “παραγωγικά” κείμενα το χαρακτηριστικό της εύκολης δυνατότητας προ-

σέγγισης του αναγνώσιμου, την Τηλεόραση, ως Μέσο με λαϊκή απήχηση πρέπει να την θεωρήσουμε "παραγωγική". Αλλά τι παράγει;

Η απάντηση είναι απλή: Παράγει απόλαυση! Μια από τις βασικές πηγές της οποίας είναι οι ευκαιρίες που προσφέρει στους θεατές να ταυτιστούν με συγκεκριμένους χαρακτήρες, να μοιραστούν τα συναισθήματά τους και τις εμπειρίες τους. Κι η απόλαυση του τηλεθεατή έχει ως άξονά της τη γυναικεία μορφή εξισωμένη με την ανδρική. Ο άνδρας εμφανίζεται, λόγω και έργω, είτε ως γόης είτε ως δυνάστης. Σε αντίστιξη, η γυναίκα παρουσιάζεται είτε ως υποκείμενο κολακείας (κατάσταση που ενισχύει την αυτοπεποίθησή της) είτε ως επαναστάτρια – υπόθεση που ενισχύει τον δυναμισμό της.

Ο λόγος ως εργαλείο διαμόρφωσης της εικόνας της Γυναίκας, στο τηλεοπτικό γίγνεσθαι, συναρμολογείται από κώδικες που δραματοποιούν την "πραγματική ζωή". Οι εικόνες λειτουργούν εμφαντικά και τα γλωσσικά μέτρα επιχειρούν να προσαρμοστούν στον αλγόριθμο της συναισθηματικής νοημοσύνης.

Στην τηλεόραση το όποιο ηθικό συμπέρασμα αναβλύζει από την υπερβολική έκθεση του προβλήματος. Όμως, η κακή χρήση του τηλεοπτικού Μέσου για την παρουσίαση ενός κοινωνικού ελλείμματος μπορεί να έχει ως αντίκτυπο την εξοικείωση του κοινού με το όποιο έλλειμμα και εν τέλει την αδιαφορία του. Ειδικά, όταν οι εκπρόσωποι των συλλογικών φορέων είναι πρόσωπα που έχουν αναλάβει "εργολαβικά" τη διατύπωση των όποιων διεκδικήσεων. Σε αυτές τις περιπτώσεις το κοινό απομυθοποιεί τη μορφή τους, εκτιμά ως ύποπτη ιδιοτέλεια την υπερ-έκθεσή τους στο φακό και αντιλαμβάνεται το λόγο τους ως "έργο" κι όχι ως "εργαλείο" - που χρησιμοποιείται για να καταστήσει κατανοητό το όποιο πρόβλημα. Έτσι, παράγεται ένας "ξύλινος λόγος" και μια σχέση δυσπιστίας με το κοινό.

Η... "εκδίκηση της ξανθιάς" πιστοποιεί ακριβώς αυτό: Την ελαφρότητα του τηλεοπτικού "είναι", που δεν προσωποποιείται στην ταυτότητα της τηλεπερόνας παρά στην τυπομορφία της παρουσίας της. Το μοντέλο μετά-Μονρόε, αναπαράγεται σε διάφορους χρωματικούς

τόνους της ίδιας ανοιχτής απόχρωσης και των ιδίων σεξιστικών υπαινιγμών... Γνωμικό ανωνύμου αναφέρει πως, κάποτε, οι γυναίκες ήταν τόσο χαζές, που παρίσταναν τις έξυπνες. Σήμερα είναι τόσο έξυπνες, ώστε παριστάνουν τις χαζές.

▶▶▶ Με καταναλωτικούς όρους, οι γυναίκες, εκπροσωπώντας στη Γαλλία το 51% του πληθυσμού, σε έρευνα της Γραμματείας Ισότητας που έγινε το 2008 σχετικά με την εικόνα της Γυναίκας στα Media καταδεικνύεται πως όχι μόνον δεν υστερούν έναντι του ανδρικού πληθυσμού της χώρας, αλλά με τα υψηλά ποσοστά συμμετοχής τους διαμορφώνουν καταλυτικά το μιντιακό τοπίο. Τα στοιχεία παρουσιάστηκαν το Σεπτέμβριο του 2008.

Στη Γαλλία, λοιπόν, (για την Ελλάδα δεν έχω αντίστοιχα στοιχεία):

- 90% των γυναικών βλέπουν τηλεόραση τις καθημερινές
- 78,4% διαβάζουν εφημερίδες ή περιοδικά στη διάρκεια της εβδομάδας
- 78,3% ακούνε καθημερινά ραδιόφωνο
- 52% έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο
- 47% των "κυβερνοναυτών" είναι γυναίκες, ποσοστό που φτάνει στο 87% για τις γυναίκες έως 35 ετών
- 54% των bloggers είναι γυναίκες

Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι η ιδιοκτησία των media ανήκει σε ανδρικά χέρια και είναι άνδρες αυτοί που ελέγχουν τα μέσα παραγωγής του κοινωνικού φανταστικού.

Δεδομένου ότι τα Media αντιπροσωπεύουν μια πλειοψηφική φωνή στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης, είναι αυτά που ενεργοποιούν και αναπτύσσουν γνωστικά μοτίβα, συμβάλλοντας ταυτοχρόνως στην επεξεργασία ατομικών και κοινωνικών ταυτοτήτων, στη διάδοση προτύπων, συμπεριφορών και αξιών.

Κατά την Sylvie Cromer, καθηγήτρια Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο της Λίλης "τα συστήματα αντιπροσωπευτικότητας δεν αντανακλούν την κατάσταση της πραγματικότητας αλλά δημιουργούν φόρμες που βάζοντας σε τάξη την πραγματικότητα, στοχεύοντας όχι μό-

νο να επεξηγήσουν ή να ερμηνεύσουν τα γεγονότα αλλά και να τα νομιμοποιήσουν (με την έννοια της δημιουργίας συνθηκών κοινωνικής αποδοχής διαφόρων σκεπτικών)".

Ως τέτοια συστήματα μπορούν να βοηθούν οι παραγωγικές δομές των Media αλλά και οι εκπρόσωποί τους που διατυπώνουν λόγο, άποψη, θέσεις ή ενστάσεις σε κάθε Μέσο. Για να ξεπεραστούν, επομένως, τα κοινωνικά στερεότυπα στη σχέση ανδρών/γυναικών είναι προϋπόθεση η θέληση των ανθρώπων των Μέσων (και όχι μόνο του έντυπου ή ηλεκτρονικού Τύπου, αφού πλέον το διαδίκτυο και η ψηφιακή εποχή αναπτύσσουν νέους παράλληλους δημοσιογραφικούς δρόμους) να αλλάξουν τη δική τους οπτική και να συντονιστούν προς την κατεύθυνση μιας συναινετικής επανάστασης στη διαλεκτική τους.

Αλλά, πόσο εύκολο μπορεί να γίνει αυτό το ζητούμενο όταν ο ισχυρός μιντιακός ανταγωνισμός προσβλέπει σε οφέλη από τις ακόμη και θεατρικές ή υποκριτικές διαφοροποιήσεις του; Πόσο αποτελεσματική μπορεί, λόγου χάρη, να αποδειχτεί μια καμπάνια κατά του φαινομένου της νευρικής ανορεξίας όταν τα σωματικά ισχνά μοντέλα της πασαρέλας γίνονται καθημερινά πρότυπα όμορφης γυναίκας; Πόσο στοχευμένος μπορεί να γίνει ο λόγος στην προσπάθειά του να περιορίσει τη γυναικεία εξάρτηση από τα προϊόντα καλλωπισμού, από τα ινστιτούτα μετάλλαξης, από την καταναλωτική εμμονή; Γιατί, ας μην κρυβόμαστε η εξωτερική εμφάνιση της γυναίκας παίζει ρόλο. Το ξέρει καλύτερα η ίδια από τους άνδρες. Γι αυτό άλλωστε οι γυναίκες συντηρούν μια τεράστια βιομηχανία ομορφιάς, σε πολλές περιπτώσεις με ανδρικά πορτοφόλια.

"Όλο το εμπόριο των πολυτελειών του κόσμου υπάρχει μόνο χάρη στις απαιτήσεις της γυναίκας", είχε πει ο Λέον Τολστόι. Κι αυτή την άποψη την υπηρετούν αδιάλειπτα από καταβολής τους όλα τα Media. Με στήλες αφιερωμένες στη Γυναίκα, με ραδιοφωνικές ή τηλεοπτικές εκπομπές αφιερωμένες στη Γυναίκα, με χιλιάδες τίτλους περιοδικών αφιερωμένους στη Γυναίκα. Ναι, η εικόνα της γυναίκας παράγεται με εργαλείο το λόγο και πολιορκητικό κριό τα Media αλλά όχι για τα προβλήματα της με την οπτική των φεμινιστικών κινημάτων, ούτε με τη λογική

της ισότητας, ούτε καν με την αρχή της ισονομίας. Βασικός γνώμονας στην καταναλωτική εποχή μας παραμένει το οικονομικό προσδόκιμο, που άλλοτε μετράται σε κυκλοφορίες, άλλοτε σε ακροαματικότητες, άλλοτε σε τηλεθεάσεις, άλλοτε σε στατιστικές (με δείκτες που εκτιμούν την προσβασιμότητα των γυναικών στην αγορά εργασίας ή την ισότητα των ευκαιριών), μα, πάντοτε, αποτιμάται σε χρήμα!

Η εξίσωση ανδρών-γυναικών, με κοινωνικούς ή μαθηματικούς όρους, παραμένει πρακτικά δισεπίλυτη στον Τύπο και κατ' επέκταση στο λόγο. Με αυτό το σκεπτικό, ο προβληματισμός του Γαβριηλίδη (με τον οποίο ενδεχομένως σας κούρασα στην αρχή της εισήγησής μου) παραμένει διαχρονικός και επίκαιρος: *Αφού η γυνή δεν είναι ίση ή ομοία προς τον άνδρα, εξαιρουμένης της φυσιολογικής ποικιλίας, εξ ανάγκης καθίσταται ανωτέρα ή κατωτέρα αυτού.*

Στην καθημερινότητα, πάντως, εμπειρικά διαπιστώνω ότι μεταξύ γυναικών υπάρχει μεγαλύτερη ανταγωνιστικότητα απ' ό,τι μεταξύ των ανδρών. Οι πρώτες φαίνεται πως διεκδικούν και το παρελθόν και το μέλλον. Οι δεύτεροι ικανοποιούνται με μια θέση στο παρόν.

Κυρίες και κύριοι,

Ο δημοσιογραφικός λόγος, απόμακρος από τυποποιημένα τηλεοπτικά μοντέλα, για να επιβιβαιώνεται ως ισχυρό εργαλείο ανάδειξης των κοινωνικών ελλειμμάτων πρέπει να έχει και ύφος και ήθος. Μεγάλοι συγγραφείς, όπως ο Μπαλζάκ, έχουν ψάλλει τον εξάψαλμο στη δημοσιογραφία. Ο δημιουργός της "Ανθρώπινης Κωμωδίας" έλεγε πως «*η δημοσιογραφία είναι μια κόλαση γεμάτη κακότητα. Όποιος αναμειχθεί σ' αυτήν, ή όποιος γίνει θύμα της, δεν είναι δυνατόν παρά να βγει βρώμικος και τραυματισμένος*». Πολλοί άλλοι την εξύμνησαν. «*Η δημοσιογραφία δεν είναι μόνο*», όπως είπε ο Σαρτρ, «*η λογοτεχνία του καιρού μας. Είναι η Ιστορία που γράφεται ανά πάσα στιγμή. Ακόμη και όταν σφάλει έχει τη δυνατότητα να αποκαλύπτει τα σφάλματά της, γιατί είναι πολυφωνική*».

Κι εγώ, σας ευχαριστώ που επιτρέψατε και στη δική μου φωνή να ακουστεί σε αυτήν την Ημερίδα.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ευχαριστούμε τον κ. Συριόπουλο για τον καταιγι-

στικό του όντως λόγο. Λόγω στενότητας χρόνου δεν θα κάνω περίληψη, θα δεχθούμε λίγες ερωτήσεις.

ΡΟΥΜΠΑΝΗ: Ήθελα να κάνω μια μικρή ερώτηση στον κ. Βαλούκο. Απουσίαζε, όχι από την δική σας παρουσίαση την πολύ μεστή, αλλά από τους χαρακτήρες που μας παρουσιάσατε από τον ελληνικό κινηματογράφο η γυναίκα δημιουργός. Δηλαδή δεν έχουμε - τουλάχιστον στον κινηματογράφο που θυμάμαι εγώ - μία Φρίντα ή ακόμα την Μπαρσελόνα που είδαμε φέτος, ή ακόμα και το κωμικό «Μάμα μία», όπου η γυναίκα δεν παντρεύεται αλλά πάει ταξίδι τελικά.

Δηλαδή, μια γυναίκα που η σχέση με τον εαυτό της και η σχέση της με την δημιουργία είναι πολύ σημαντικότερη από το πώς εμφανίζεται, πώς φαίνεται. Ίσως λιγάκι στον «Οργανισμό της αγελάδας» υπήρχαν κάποιες τέτοιες γυναίκες, αλλά δεν έχει γίνει μια τέτοια ταινία - όσο θυμάμαι εγώ - και ίσως αυτό να δείχνει, ίσως, επειδή και ο λόγος περνά μέσα από τις θεωρίες, πολύ σωστά, η γυναίκα δημιουργός που βρίσκεται γύρω μας.

Δηλαδή εγώ θαυμάζω ένα σωρό γυναίκες, από την καθαρίστριά μου που έχει το δικαίωμα να είναι καθαρίστρια αλλά είναι και ποιήτρια και με τιμά με το να με ρωτά καμιά φορά «πώς σου φαίνεται αυτός ο τίτλος;» μέχρι τη γυναίκα που φτιάχνει μουσακά, τη γυναίκα επιστήμονα. Αυτή λοιπόν η γυναίκα δημιουργός, για την οποία έχει πολύ μεγάλη σημασία πώς θα κοιμηθεί το βράδυ, αν θα είναι καλά με το μαξιλάρι της, αν έκανε αυτά που ήθελε να κάνει, δεν εμφανίζεται.

Εμφανίζεται η γυναίκα που εμφανίζεται ως επιστήμονας ή εμφανίζεται ως περσόνα. Υπάρχει κάτι και δεν το ξέρω; Θα σας ήμουν ευγνώμων αν μας λέγατε. Ευχαριστώ.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Υπάρχει κι άλλη ερώτηση στον κ. Βαλούκο.

Μ. ΠΑΠΑΔΑ: Στις 22 Φεβρουαρίου η «Καθημερινή» δημοσίευσε ένα ρεπορτάζ της κας Μαργαρίτας Πουρνάρα το οποίο το κράτησα, επειδή ήδη η κα Τσουμάνη είχε την ιδέα να διοργανώσουμε αυτή την ημερίδα.

Έχει τίτλο «Εμφανιζόμαστε ως χαζούλες, σέξυ, άβουλες». Υπότιτλο, «Η Νταϊάν Πέρκινς, καθηγήτρια του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης,

ερευνά τους γυναικείους χαρακτήρες στον σύγχρονο κινηματογράφο».

Σας διαβάζω πέντε γραμμές: «*Βουτηγμένες στον καταναλωτισμό, εμμονικές με τους άντρες, υστερικές με το βάρος τους, οι ηρωίδες στις περισσότερες δημοφιλείς ταινίες του Χόλυγουντ σπάνια ξεφεύγουν απ' αυτή την στερεοτυπική παρουσίαση. Αυτό τουλάχιστον υποστηρίζει σε μελέτη της η κα Πέρκινς, καθηγήτρια του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, που μίλησε στην «Κ» για το τεράστιο χάσμα ανάμεσα στις σύνθετες και ολοκληρωμένες προσωπικότητες που καλούνται να ενσαρκώσουν ηθοποιοί όπως η Κάθριν Χέμπαρντ και την ανερμάτιστη και χαζοχαρούμενη Μπρίτζετ Τζόουνς.*

Μέσα στα τελευταία 50 χρόνια η βιομηχανία του θεάματος έχει μετατρέψει τους γυναικείους χαρακτήρες στο απαύγασμα της ηλιθιότητας που απασχολούνται μόνο με το πώς θα ψωνίσουν και θα μείνουν αδύνατες», τονίζει η Πέρκινς, που δημοσίευσε συμπεράσματα της έρευνας στην εφημερίδα "Observer".

Σας ευχαριστώ όλους για τις παρεμβάσεις σας, για όλους τους προβληματισμούς που κατατέθηκαν και από τους πανελίστες και από τους συμμετέχοντες και θέλω απλά εδώ να συμπληρώσω: Η πραγματικότητα μας λέει ότι η γυναίκα σήμερα συμμετέχει ισότιμα στην κοινωνία, είναι γιατρίνα, είναι δικηγόρος, είναι δικαστικός, είναι εκπαιδευτικός, είναι πιλότος, είναι οδηγός σε βαριά οχήματα..

Γιατί δεν αποτυπώνεται αυτή η αλήθεια και γιατί αποτυπώνεται στα Μέσα μια άλλη, εικονική; Παρ' ότι είναι πολύ δύσκολο, γιατί δεν αποτυπώνεται αυτή η αλήθεια; Ευχαριστώ πολύ.

Σ. ΒΑΛΟΥΚΟΣ: Κοιτάξτε, θίγεται ένα πολύ μεγάλο ζήτημα.

Ι. ΜΑΡΗ: Με συγχωρείτε που διακόπτω, εκπροσωπώ την ελληνική εταιρεία προγεννητικής αγωγής, η οποία ασχολείται με την μητρότητα και την μεγάλη της δύναμη κατά την επιστήμη στα πρώτα στάδια της ζωής. Μια δύναμη τέτοια η οποία μπορεί να φέρει στην κοινωνία την ευγονία, μια αληθινή ευγονική. Και αυτά τα λέει η επιστήμη σήμερα.

Πρώτα - πρώτα, λοιπόν, κι εγώ θα ήθελα ν' αναφέρω τον προβλη-

ματισμό μου, ότι υπάρχει αυτή τη στιγμή ένα πολύ μεγάλο χάσμα μεταξύ της καθημερινής μας ζωής, αυτού που βλέπουμε ήδη, της μεγάλης άνθισης που έχουν οι γυναίκες σήμερα σε όλους τους κλάδους. Χάρηκα που αναφέρατε πλην άλλων και τον δικαστικό κλάδο, γιατί τυχαίνει να προέρχομαι απ' αυτόν, όπου αν πάει κανείς, αν επισκεφθεί κανείς απλά τα Δικαστήρια θα δει ότι οι περισσότεροι δικαστές είναι γυναίκες και πάρα πολλές έχουν λαμπρή αληθινά σταδιοδρομία.

Υπάρχουν Αρεοπαγίτες, υπάρχουν Σύμβουλοι Επικρατείας, υπάρχουν Εφέτες σε όλα τα Δικαστήρια και κάνουν ένα σπουδαίο έργο. Όπως επίσης οι αρχιτεκτόνισσες, οι γιατρίνες, οι δικηγόροι, παντού.

Γυναίκες οι οποίες αγωνίζονται, το βλέπουμε στην πράξη, και γυναίκες οι οποίες εκδηλώνουν μέσα από την καθημερινή τους ζωή την αληθινή, ανώτερη - επιτρέψτε μου να πω - γυναικεία φύση, η οποία εκδηλώνει μια θηλυκότητα τελείως διαφορετική από αυτήν που βλέπουμε στα λεγόμενα ΜΜΕ.

Μια θηλυκότητα που εκφράζει το αληθινό μεγαλείο της γυναίκας και που εκφράζει προπαντός την διαφορετικότητά της, και τη μεγάλη της σπουδαιότητα σ' αυτή την διαφορετικότητα. Την ισοτιμία. Επειδή η κα Τσουμάνη πριν από λίγο υπαινίχθη πώς θα ήταν δυνατόν ακόμα και ν' αλλάξουμε την ονομασία, πράγματι δεν πρόκειται για ισότητα, πρόκειται για ισοτιμία. Και τα δύο φύλα είναι άξια, το καθένα όμως έχει μια αληθινά πολύ μεγάλη ιδιαιτερότητα. Μια ιδιαιτερότητα για την οποία σήμερα η ίδια η επιστήμη μιλά.

Ήδη για το θέμα της μητρότητας, που είναι ένα αληθινά μεγάλο έργο της γυναίκας και σήμερα κι εκθές και πάντοτε, δεν υπάρχει μία αληθινή, σωστή επιστημονική αντιμετώπιση από τα ΜΜΕ.

Μια αντιμετώπιση η οποία αναφέρεται στο δυναμικό της γυναίκας-μητέρας και η οποία ξεφεύγει από το «μάννα γιατί με γέννησες;». Γιατί εάν πραγματικά αναπτυχθεί το αληθινό δυναμικό της γυναίκας σ' αυτό τον τομέα, ο τίτλος θα ήταν «μάννα σ' ευχαριστώ» και όχι «μάννα γιατί με γέννησες;» Υπάρχει ήδη αυτό.

Αλλά επειδή πραγματικά τα ΜΜΕ παρουσιάζουν ένα πρότυπο,

έχουν μεγάλη δύναμη να παρουσιάζουν πρότυπα όχι μόνο σ' εμάς τους μεγαλύτερους που στο τέλος-τέλος έχουμε ήδη αναπτύξει μέσα από την πορεία της ζωής και την εμπειρία μας μια πορεία στον δρόμο της ζωής, αλλά προπαντός προς τους νέους. Πρέπει λοιπόν να αισθανθούν την ευθύνη τους.

Το συμπέρασμα είναι, άρα, ότι πρέπει τα ΜΜΕ να εμφανίσουν την αληθινά σημαντική πραγματικότητα.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Δυο τοποθετήσεις.

Σ. ΒΑΛΟΥΚΟΣ: Θα προσπαθήσω ν' απαντήσω σύντομα στις τρεις ερωτήσεις οι οποίες έγιναν.

Βέβαια ο κινηματογράφος πάνω απ' όλα είναι αφήγηση. Αν, λοιπόν, αναρωτιόμαστε γιατί ο κινηματογράφος δεν περιλαμβάνει στις ιστορίες του τόσο δυναμικούς τύπους γυναικών, θα πρέπει να ξεκινήσουμε από την αρχή της αφήγησης. Στην ελληνική μυθολογία λ.χ. υπάρχουν ιστορίες αντίστοιχες. Θα έλεγα όχι.

Ας πάμε στα παραμύθια και κυρίως στα μεσαιωνικά παραμύθια, που είναι αυτά με τα οποία μεγαλώνουν τα παιδιά μας και είναι αυτά με τα οποία δημιουργούν τα πρότυπα. Δείτε πόσο συντηρητικό είναι το παραμύθι. Ο Προπ στο βιβλίο του «Μορφολογία του παραμυθιού» αποδεικνύει επιστημονικά, δηλαδή με τεκμηριωμένα συμπεράσματα, ότι όλες οι δράσεις του παραμυθιού έχουν πάντοτε ως αφετηρία τον άντρα και την απελευθέρωση μιας γυναίκας, μιας βασιλοπούλας..

Αυτό το πράγμα έχει περάσει βεβαίως σε όλες τις αφηγηματικές μορφές, πολύ δε περισσότερο στον κινηματογράφο. Όχι, στον κινηματογράφο δεν μπορώ να πω ότι υπάρχει μια ταινία, στην οποία η γυναίκα να παρουσιάζεται έτσι όπως θα περίμενε κανείς ότι θα έπρεπε να παρουσιαστεί. Η πιο δυναμική ελληνική ταινία είναι αναμφίβολα η «Στέλλα».

Η «Στέλλα» δεν είναι βέβαια ακριβώς μια δημιουργός, είναι όμως οπωσδήποτε μια γυναίκα που δημιουργεί τη ζωή της, που αποφασίζει αυτή για το αν θα παντρευτεί, για το ποιον θα ερωτευθεί, για τον τρόπο με τον οποίο θα ερωτευθεί. Νομίζω, δηλαδή, πως πραγματικά η «Στέλλα» είναι η χαρακτηριστικότερη ηρωίδα του ελληνικού κινηματογράφου.

Θα ήθελα όμως μέσα σε όλα αυτά να πω ότι ένα εξαιρετικά λαμπρό παράδειγμα μας έρχεται από το αρχαίο θέατρο, κυρίως από τα έργα του Ευριπίδη.

Ενώ δηλαδή δεν μπορούμε να βρούμε σε όλες τις μορφές της αφήγησης, της σύγχρονης αφήγησης πραγματικά αρχαιοτυπικές μορφές γυναίκας, θα τις βρούμε σχεδόν όλες συγκεντρωμένες στο έργο του Ευριπίδη. Πολύ δε περισσότερο αν αναλογιστούμε ότι έχουν χαθεί και πάρα πολλά έργα του Ευριπίδη και άρα σίγουρα εκεί πέρα θα υπήρχαν και εξίσου όμορφες γυναικείες αρχετυπικές φιγούρες.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ευχαριστούμε. Μπορείτε να τοποθετηθείτε κα Τσελεμέγκου.

Ν. ΖΗΚΑ-ΤΣΕΛΕΜΕΓΚΟΥ: Ήθελα να επισημάνω ότι το αμερικανικό star system μας επεφύλαξε τα τελευταία χρόνια μια πολύ ευχάριστη έκπληξη: Την Κουίν Λατίφα. Είναι μαύρη, είναι ιδιαίτερα ευτραφής κι όμως πρωταγωνιστεί σε ταινίες του Χόλυγουντ.

Στο έργο της «Η σωφερίνα» είναι μια καθημερινή γυναίκα οδηγός ταξί μέσα στη Νέα Υόρκη. Στο δεύτερο έργο της, το “Beauty shop” είναι μια κομμώτρια, μητέρα, χήρα και αγωνίζεται να συντηρήσει το κομμωτήριό της. Στο τρίτο έργο, “Last holiday” είναι μια απλή πωλήτρια ενός καταστήματος. Κι όμως και τα τρία αυτά έργα είχαν εισπρακτική επιτυχία. Να ένα καινούργιο πρότυπο.

Επίσης, σε μια άλλη ταινία του αμερικανικού κινηματογράφου, η Χίλαρι Νταφ, μια νεαρή έφηβος ηθοποιός είπε στον καλό της στο πρώτο ραντεβού «δεν μου αρέσει η light coca cola, προτιμώ το χάμπουργκερ». Ευχαριστώ.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Άλλες ερωτήσεις υπάρχουν;

ΣΥΝΕΔΡΟΣ: Ο κ. Συριόπουλος την ώρα που μιλούσε είπε: «Ο πολίτης και η γυναίκα». Τον διαχωρισμό αυτόν τον οποίο κάνατε, τι εννοούσατε; Δηλαδή η γυναίκα δεν είναι «ο πολίτης»;

Γ. ΣΥΡΙΟΠΟΥΛΟΣ: Ήταν επεξήγηση, είναι «και η γυναίκα».

ΣΥΝΕΔΡΟΣ: Μια αναφορά στο θέμα στο οποίο πράγματι υπάρχει πρόβλημα. Στο θέμα της γλωσσολογίας, σ' αυτό που λέμε σεξιστική γλώσσα, σεξιστικό λόγο ή κοινωνικό. Δηλαδή, το κοινωνικό φύλο πλέον διαμορφώνεται μέσα στην κοινωνία.

Υπάρχει πράγματι γυναικείο διάβασμα, ανδρικό διάβασμα και υπάρχει πολύ μεγάλο πρόβλημα στις έρευνες, ότι οι νέοι πλέον και τα νέα παιδιά και οι γυναίκες δεν διαβάζουν εφημερίδες, από έρευνες οι οποίες έχουν γίνει.

Και κυρίως οι νέοι, εκτός αν διαβάζουν αθλητικά. Υπάρχει το άλλο θέμα με τα media, το internet, τα facebook, τα chat rooms, την ειδική πραγματικότητα, το safe internet με την πορνογραφία, και τα διάφορα τα οποία είναι ένα άλλο θέμα προς ανάπτυξη και βέβαια το θέμα του πολίτη Right, το οποίο είναι μιας αγγλοσαξονικής μορφής λόγου, πώς μπορεί να έρθει στην ελληνική κοινωνία.

Βέβαια, υπάρχει και το άλλο μοντέλο, πάω στο τρίτο μέρος, το «Sex and the City», ήταν σήριαλ και έγινε και κινηματογραφική ταινία του αμερικάνικου μοντέλου ανάπτυξης, το οποίο πράγματι δείχνει μια άλλη μορφή της γυναικείας παρουσίας στα media. Βέβαια, σύμφωνα και με τον Ουμπέρτο Έκο, «Τα media και το μέσον», κι άλλων επιστημόνων, αναφέρονται στον μέσο όρο και καλώς ή κακώς κάτω απ' τον μέσο όρο.

Και βέβαια το τέταρτο θέμα, η εκπαίδευση και η παιδεία σε όλα τα επίπεδα, είναι πάρα πολύ βασικό και για την αναγνώριση των γυναικών από μικρότερες ηλικίες κι από την οικογένεια βέβαια για ν' αλλάξουν την κουλτούρα, τον πολιτισμό και τη στάση στην κοινωνία και ουσιαστικά να καταλάβουν την ταυτότητά τους, αν είναι γυναίκες, άντρες, αγόρια κτλ. και τα υπόλοιπα φύλα.

Και φυσικά το θέμα της κοινωνικής προσαρμογής και των θεσμοθετημένων οργάνων είναι ένα θέμα που πρέπει οι πολιτικοί να το δημιουργούν καλύτερα. Ευχαριστώ.

Γ. ΣΥΡΙΟΠΟΥΛΟΣ: Θέλω ν' απαντήσω στο σκεπτικό σας. Κατ' αρχήν δεν ισχύει η άποψη που έχετε ή που μας διατυπώνετε, ότι οι γυναίκες δεν διαβάζουν πολύ, δεν βλέπουν τηλεόραση και άλλα «δεν».

ΣΥΝΕΔΡΟΣ: Δεν είπα ότι δεν βλέπουν τηλεόραση κατά κόρον οι γυναίκες. Από έρευνες ευρωπαϊκών και αμερικάνικων πανεπιστημίων κι απ' αυτά που έχουμε διαβάσει σε όλα τα βιβλία και στην βιβλιογραφία μας και από έρευνες που έχουν γίνει και στα σχολεία, είπα ότι οι νέοι δεν διαβάζουν εφημερίδες.

Κατά κόρον οι γυναίκες βλέπουν τηλεόραση. Οι γυναίκες κυρίως που μένουν στο σπίτι όχι μόνο βλέπουν τηλεόραση, αλλά κυριεύονται από τα μοντέλα και μάλιστα έχουν και πολλά άλλα ψυχολογικά προβλήματα. Αυτά προκύπτουν από έρευνες, δεν είναι δικές μου απόψεις και υπάρχει αντίστοιχη βιβλιογραφία.

Γ. ΣΥΡΙΟΠΟΥΛΟΣ: Με έρευνες λοιπόν θα σας απαντήσω κι εγώ, τις οποίες έχω ιδιαίτερος πρόσφατες, των τελευταίων δύο 24ωρων. Σας λέω ότι οι γυναίκες ανά τον κόσμο είναι οι μεγαλύτερες καταναλώτριες εντύπου Τύπου αλλά και όλης της μορφής του Τύπου, είναι αυτές που καταβροχθίζουν τον Τύπο, είναι αυτές που μεταφέρουν γνώση και στους άντρες τους οι οποίοι τις περισσότερες φορές λόγω της φύσης της δουλειάς τους δεν έχουν την δυνατότητα να διαβάσουν να ενημερωθούν, η γυναίκα είναι αυτή που λέει στον άντρα όταν γυρίζει σπίτι «τό 'μαθες αυτό, άκουσες εκείνο, είδες τι λένε για τον Συριόπουλο;»

Η γυναίκα ενημερώνεται περισσότερο. Είναι αυταπόδεικτα η μεγαλύτερη καταναλώτρια, αγαπητή κυρία, από τούτο και μόνο. Κοιτάξτε, εγώ δεν βλέπω καμία διαφορά ανάμεσα στον άντρα και στη γυναίκα. Εσείς μου λέτε τώρα ότι υπάρχει μια φυλετική διάκριση ανάμεσα στους αναγνώστες. Τότε να ψάχνουμε να βρούμε την φυλετική διάκριση παντού, γυναικείου γούστου, γυναικείου Τύπου, γυναικείας εργασίας. Μα δεν υπάρχει τέτοιο θέμα.

Το ζητούμενο είναι ν' αντιληφθούμε την ισοτιμία ως δεδομένο, όχι μόνο θεσμικό αλλά και πολιτισμικό και ν' αντιληφθούμε ότι άντρες και γυναίκες συνυπάρχουν σε μια μορφή αλληλεξάρτησης. Αυτή την αλληλεξάρτηση την αποδεχόμαστε με τους μετανάστες. Την αποδεχόμαστε με άλλους πολιτισμούς, την αποδεχόμαστε με άλλες θρησκείες, την αποδεχόμαστε παντού. Θα δημιουργήσουμε μπαριέρες

μεταξύ μας στο αναγνωστικό κοινό:

Σας λέω όμως ότι οι γυναίκες, ως αγοράστριες, είναι το μεγαλύτερο κοινό διεθνώς, άρα διαβάζουν κιόλας - υποθέτω - δεν το αγοράζουν μόνο.

Μόνο στα ελληνικά περίπτερα θα δείτε ότι, εκτός από τα γυναικεία περιοδικά, που οι τίτλοι τους είναι πολύ περισσότεροι από τον ανδρικό - αν θέλετε - υπόλοιπο Τύπο, μεγάλο μέρος του χώρου τους, το 30%, το 50% τις περισσότερες φορές απευθύνεται σε γυναίκες, διότι αυτές διαχειρίζονται την κατανάλωση. Με εξαίρεση την πολιτική, για την οποία δεν ενδιαφέρονται, και όχι τα αθλητικά, γιατί σ' αθλητικά οι γυναίκες έχουν κατακτήσει πολύ μεγάλη μερίδα πρωταγωνιστών.

Τα δώρα των εφημερίδων είναι δώρα που απευθύνονται σε γυναίκες. Αυτό δεν συμβαίνει στην Ελλάδα μόνο, συμβαίνει παντού. Οι γυναίκες έχουν πρωτοκαθεδρία στην ενημέρωση.

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ: Ευχαριστούμε και τον κ. Συριόπουλο. Κλείνουμε εδώ, νομίζω ήταν μια πάρα πολύ ενδιαφέρουσα ημερίδα, που δυστυχώς θα μπορούσε να συνέδριο, αφού είναι τεράστιο το θέμα «Γυναίκα και ΜΜΕ». Τα θέματα της ισότητας, της ανάπτυξης και των ευκαιριών θα μπορούσαν να είναι Συνέδριο.

Κάποια στιγμή ίσως η Γενική Γραμματέας της Ισότητας θα μπορούσε να το σκεφθεί αυτό, να γίνει κάτι πιο μεγάλο, ίσως του χρόνου όπου θα είναι διήμερο ή τριήμερο πιθανόν, όχι για να μπουν καλύτεροι προβληματισμοί, αλλά δυστυχώς διότι το θέμα υπάρχει και θα έχουμε ψωμί να φάμε.

Ευχαριστώ πολύ.

ΛΗΞΗ ΕΡΓΑΣΙΩΝ